

**Uplatnenie priamej demokracie na príklade
Švajčiarska a jeho politickej kultúry**

BAKALÁRSKA PRÁCA

Renáta Jursová

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
FAKULTA SOCIÁLNYCH A EKONOMICKÝCH VIED
ÚSTAV EURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ A MEDZINÁRODNÝCH
VZŤAHOV**

Európske štúdiá 6703704

Vedúci záverečnej práce

Mgr. Andrej Findor

HUMENNÉ 2008

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Vyhlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval/a samostatne a uviedol/la som všetku použitú literatúru.

.....

vlastnoručný podpis študenta

ABSTRAKT

Nasledujúca práca sa v troch kapitolách venuje problematike priamej demokracie na príklade Švajčiarska. Štvrtá časť ponúka stručný prehľad každej kapitoly a zhŕňa výsledky niekoľkých vedeckých štúdií z oblasti danej problematiky.

V úvode prvej kapitoly je nastolená otázka švajčiarskeho národného charakteru. Všetky ďalšie podkapitoly podrobne analyzujú švajčiarsku spoločnosť, a najväčšia pozornosť sa sústreďuje na aspekt jej politickej kultúry. Práve politická kultúra je najdôležitejším predpokladom pre politické zriadenie v štáte. Všetky atribúty švajčiarskej politickej kultúry, uvedené s chronologickým historickým podkladom, predurčili vývoj priamej demokracie vo Švajčiarsku.

Druhá kapitola sa už bližšie zameriava na samotnú štruktúru štátneho usporiadania. V unikátnom type federácie sa uplatňuje priama demokracia, ktorej rozsah naráža v praxi i na vlastné limity. Hranice „voľného“ typu švajčiarskej federácie skúšajú zároveň hranice uplatnenia priamej demokracie. Tretia podkapitola dáva bližšie do súvislosti priamu demokraciu a federalizmus.

Tretia kapitola analyzuje nástroje priamej demokracie, ktorými sú referendum a ľudová iniciatíva. Kritické argumenty poukazujú na ich nedostatky z praxe, ale i nevyhnutnosť ich používania.

Cieľom tejto záverečnej práce je zdôrazniť význam uplatnenia priamej demokracie pre spoločnosť. Počas dvadsiateho storočia prvýkrát v dejinách sa demokracia stala globálnym štandardom. Tento štandard vskutku nebol dosiahnutý kdekoľvek a demokracia sa šíri kontinuálne vo svete. Avšak, v západoeurópskych krajinách a na americkom kontinente, kde už dlhodobo existuje tradícia zastupiteľskej demokracie, sa v dvadsiatom prvom storočí táto tradícia dostáva do krízy. Svedčí o tom i obava z demokratického deficitu v európskom spoločenstve. Výzvou do budúcnosti sa stáva priama demokracia, ktorá by mohla tieto obavy o osud demokracie rozptýliť.

Kľúčové slová: švajčiarska politická kultúra, politická vôľa, občianska zodpovednosť a iniciatíva, princíp neutrality, politická história a tradícia, koncepcia federalizmu, švajčiarska federácia, ľudové zhromaždenia, referendum a ľudová iniciatíva, priama demokracia.

RESUMÉ

Ce mémoire est dédié à la démocratie directe en trois chapitres suivants. La Suisse représente le modèle de cette démocratie en pratique. En plus, c'est un modèle unique en Europe. La dernière partie résume tous les chapitres et les résultats des études qui ont été faites sur la démocratie directe.

L'introduction commence avec une interrogation ; si les Suisses ont-ils un caractère ou une culture qui leur soient propres. La nature profonde de la maison suisse souligne plutôt l'originalité du ciment national que son inexistence. Les Suisses entre eux perçoivent surtout leurs différences ; c'est un réflexe entretenu par des siècles de fédéralisme, de particularités locales, de quant-à-soi cantonal. Pourtant, d'après les analyses plus profondes, on s'aperçoit qu'en Suisse ; il existe une culture politique basée sur une grande tradition de l'initiative des citoyens conscients de leur influence sur le régime politique. Cette culture de l'initiative s'est développée au fil des siècles ; depuis les premiers rassemblements du peuple chez les Helvètes.

Selon André Siegfried : « Il y a là une vie solide fondée sur la structure même de l'habitation, sur l'organisation sociale, dans une discipline stricte mais acceptée, et peut-être aimée pour sa rigueur même. Il s'agit d'une zone de civilisation où l'individu accepte sans peine de se soumettre à la lois, sans chercher à l'effreindre, heureux de se sentir encadré, sachant qu'une vie évoluée comporte l'organisation, la hiérarchie et même une forte proportion de collectivisme. »

Le deuxième chapitre dévoile un lien entre le fédéralisme suisse et cette démocratie directe. C'est important que ce pacte unique, de type purement confédéral, met quelques choses en commun, mais tout d'abord, il respecte une souveraineté presque intacte de chaque canton en Suisse. La souveraineté sert à exercer la démocratie dans chaque canton et petite commune à sa façon.

Les instruments de la démocratie directe qui sont le référendum et l'initiative populaire sont examinés et critiqués même dans le troisième chapitre.

Depuis dernières années, dans les pays des démocraties représentatives, on a abordé une crise réelle de cette représentativité. Les individus n'ont plus besoin d'être représentés par les politiciens. Les partis politiques de plus en plus perdent leur « raison d'être ».

Ce mémoire se donne pour le but de concevoir une nouvelle vue sur la société contemporaine composées des individus autonomes et capables de prendre en mains leur propre destin.

Comme G.M. Gazzaniga le dit : « La démocratie soit représentée une aspiration dans toute l'histoire de l'humanité en tant que société idéale où les hommes et les femmes prennent en mains leur propre destin, soit renvoie à des expériences historiques qui caractérisent l'Occident en partant de la Grèce antique et des villes libres du Moyen Age pour arriver à la révolution américaine de 1776 et à la Révolution française de 1789. »

Mots clés : la culture politique suisse, la volonté politique, l'initiative et la responsabilité des citoyens, la neutralité, l'histoire et la tradition politique, le concept du fédéralisme, la fédération suisse, l'assemblée populaire, le référendum et l'initiative populaire, la démocratie directe.

OBSAH:

1 Formovanie politickej kultúry v histórii

Švajčiarska a jej vývoj k priamej demokracii

1.1 Úvod	1
1.1.1 Existuje švajčiarsky národný charakter?	
1.2 Percepčia švajčiarskej spoločnosti	4
1.2.1 Politická kultúra založená na politickej vôli a občianskej zodpovednosti	6
1.3 Historické pramene politickej kultúry a švajčiarskej demokracie	9
1.3.1 Princíp neutrality v záujme zachovania nezávislosti	14

2 Federalizmus ako koncepcia zachováajúca

demokratické princípy **17**

2.1 Federálne kompetencie a štruktúra od roku 1848	18
2.2 Ľudové zhromaždenia	20
2.3 Ako súvisí priama demokracia s federalizmom	22
2.4 Del'ba kompetencií medzi federáciou a kantónmi	26

3 Nástroje priamej demokracie v praxi **32**

3.1 Kritika referenda	34
3.2 V čom švajčiarsky federalizmus pri hlasovaní zlyháva	38

4 Záver a zhrnutie uplatnenia priamej demokracie **41**

4.1 Niektoré štúdie o účinkoch švajčiarskej priamej demokracie	44
4.2 Demokracia, ktorá rešpektuje slobodu v kultúrno-duchovnom živote a právo na zmluvnú slobodu v hospodárskom živote	47
4.3 O demokracii na záver	49

Zoznam skratiek **50**

Zoznam použitej literatúry **51**

Zoznam príloh **56**

Prílohy **57**

1 Formovanie politickej kultúry v histórii Švajčiarska a jej vývoj k priamej demokracii

1.1 Úvod

1.1.1 Existuje švajčiarsky národný charakter?

Majú Švajčiari národný charakter, kultúru, ktorá by im bola vlastná?

Pojem „národný charakter“ je často formulovaný s istou dávkou opatrnosti, pretože dodnes sa mnohí sociológovia nezhodli na jeho existencii. Hoci primárnym objektom tejto práce nie je samotný „národný charakter“ ako taký, bude jej sprievodnou otvorenou otázkou.

Odpoveďou sú dva doplnujúce sa pohľady, ktoré načrtáva prvá kapitola v dvoch častiach. Práve švajčiarsky príklad je v otázke národného charakteru špecifický. Prvá časť tejto kapitoly je jedným z dvoch spomínaných pohľadov, ktorým Švajčiarsko vnímame v jeho dnešnej historicky vykryštalizovanej podobe udivujúcej mnohých pozorovateľov. Napriek istým spoločným črtám, ktoré odznali v citátoch niekoľkých osobností v oblasti sociálnych a humanitných vied či politiky ako A. Siegfried, M. Deutsch, R. Segalman a iní; dnes omnoho menej ako v minulosti môžeme preukázať švajčiarsku národnú identitu. Preto sa v druhej časti prvej kapitoly dostaneme ku koreňom nie národnej identity, ale skôr k jednotnej myšlienke, ktorá prešla obdobiami vonkajších i vnútorných rozbrojov. Napriek rôznorodosti, ktorá sprevádzala dejiny na území dnešného Švajčiarska už od čias jeho osídľovania, existuje „epicentrum“, odkiaľ sa intuitívne šírila a samozrejme zdokonaľovala predstava demokratického usporiadania sociálneho organizmu.

Koncom 13. storočia, kedy sa datuje vznik švajčiarskej konfederácie reformovanej až do dnešnej podoby, myšlienkou zakladajúceho paktu troch kantónov je boj za slobodu. Historicky sa zmienka o federálnom pakte (Bundesbrief) uvádza v roku 1291, ktorej exemplár je umiestnený v Múzeu federálnych chárt vo Schwyze, nielen podľa mýtu o Viliamovi Tellovi.

Prívlastok spolku, ktorý v roku 1761 založili piati muži z Bâle a Zurichu, Helvétsky spolok, odkazuje k prameňom dedičstva (keltské kmene, ktoré osídlili územie dnešného Švajčiarska, z nich jedni nazývaní Helvéti (Markus: *Le système politique de la Suisse*. [online] 22.11.2003)

Všetky tieto impulzy zjednotenia majú ešte jednu spoločnú črtu, ktorá presahuje tzv. národné hranice (cítienie), a prekonáva princíp nacionalizmus; či iných rodových alebo príbuzenských zväzkov, ktoré sú v tomto prípade vylúčené. Možno práve preto neexistuje dohoda o národnej identite švajčiarskej populácie, ktorú by bolo snáď výstižnejšie nazvať populáciou s multikultúrnym a nadnárodným charakterom zjednoteným vo švajčiarskej konfederácii.

Kritickou prácou, ktorá sa dotýka aj problému spomínanej švajčiarskej identity je resumé, vypracované Asociáciou študentov Politických vied a medzinárodných vzťahov Ženevskej univerzity, knihy prof. Hans-Peter Kriesiho na Univerzite v Zürichu (1995) *Le système politique suisse* (Švajčiarsky politický systém).

Cieľom prvej kapitoly je predstaviť tri princípy, ktoré dominujú v histórii a vývoji priamej demokracie vo Švajčiarsku. Politická vôľa, princíp neutrality a dlhoročná tradícia politickej kultúry. Primárnym zdrojom bude kniha Fabiena Dunanda (1991) *Le modèle suisse* (Švajčiarsky model) a iné sekundárne nie menej dôležité zdroje.

Druhá kapitola predstaví fungovanie týchto princíпов v praxi, v reálnom politickom systéme a inštitúciách, z ktorých práve tie, predstavujú v očiach mnohých „hrdých“ Švajčiarov autoritu a dedičstvo minulosti. Prax a život však neraz odhaľuje okrem výhod aj nedostatky, ktoré niekedy môžu znamenať hrozbu pôvodnej idey.

V závere by sme vďaka tomuto jedinečnému švajčiarskemu príkladu mali dospieť k obrazu priamej demokracie, na ktorú sa celá táto práca orientuje. Vďaka analytickému pohľadu použitých zdrojov sa dopracujeme k záveru, ktorý otvára priestor pre diskusiu o súčasnej podobe a osude demokracie. Prínosom tejto práce by malo byť poukázanie na čoraz väčšiu potrebu krajín, so zastupiteľským typom demokracie, smerovať k jej priamej forme. Preto na príklade jedinej krajiny v Európe s unikátnym modelom priamej demokracie, zhrnieme základné princípy jej fungovania, i spôsob riadenia, ktorý odkrýva jej nedostatky; a napokon ako ovplyvňuje kolektívny i individuálny život v krajine.

Práve záverečná kapitola bude cieľom celej tejto práce, ktorá ústí ku konkrétnym záverom a pozorovaniam, týkajúcim sa priamej demokracie, nielen ako politického režimu, ale predovšetkým ako spôsobu života (John Dewey nazval demokraciu spôsobom života- je to idea pre život spoločnosti, než len typ vlády ; dával do pozornosti jej nadriadenosť, ku konkrétnemu typu života v občianskej spoločnosti. In: Verhulst&Nijeboer 2007:29)

Výsledky tejto práce však vzhľadom na jej obmedzený rozsah budú iba abstrahovanou syntézou, ktorá nepochybne opomenie ešte mnoho argumentov. To ale neovplyvní relevantnosť tých, ktoré budú v nej spomenuté. S vedomím poskytnutého priestoru pre vyjadrenie myšlienok som si zvolila iba jediný príklad, ktorý však je celosvetovo uznávaný za dostatočne relevantný ; príklad Švajčiarska pre ilustráciu princípov a koreňov demokracie, majúci na zreteli, že ani v tomto prípade nejde o ideálny typ priamej demokracie. Napriek tomu, táto krajina ako živý príklad bude „cestou“ k cieľu tejto práce, pre nasledujúce dôvody rozpracované v jednotlivých kapitolách.

1.2 Percepcia švajčiarskej spoločnosti

Už od 16.storočia mohol cudzinec nadobudnúť obraz o typickom švajčiarskom správaní a vytvoriť si konkrétnu predstavu krajiny a jej obyvateľov. Samozrejme, že Švajčiari medzi sebou vnímajú rozdiely, ktoré boli aj pri zrode federálneho štátneho usporiadania, v rámci ktorého sa neustále kultivujú kantonálne partikularity. Švajčiarska originalita však spočíva vo vzájomnej súdržnosti.

„Navzdory etnickým rozdielom, si Švajčiari zachovávajú národný charakter najviac výrazný a najľahšie rozpoznateľný spomedzi európskeho ľudu“, prezrádza parížsky profesor Jeanovi-Rodolphovi de Salis (Dunand 1991:28). Aj keď je toto konštatovanie značne nadnesené, niečo podobné si všimol u Švajčiarov i A. Siegfried, ale vyjadril sa vecnejšie: „Je tam silne usporiadaný život založený na štruktúre nažívania, na sociálnej organizácii, v medziach prísnej, ale akceptovanej disciplíny, a snád' aj obľúbenej pre jej prísnosť samú. Jedná sa o oblasť civilizácie, kde jednotlivec jednoducho akceptuje svoju podriadenosť zákonu, bez toho, aby sa pokúšal ho prekročiť; cítiac sa bezpečne ním ohraničený a vediac, že spoločenská evolúcia v sebe zahŕňa usporiadanie, hierarchiu a silný rozsah kolektivismu“(La Baconnière 1969:22-23). Tento výrok môže implikovať určitú obmedzenosť a stiesnenosť, ktorá je do istej miery vo švajčiarskej spoločnosti aj badateľná, ale i disciplínu a zmysel pre zákon ako vôľu k spolunažívaniu vo švajčiarskej heterogénnej societe, par excellence.

Život v takej spoločnosti, ktorá vytvára priestor pre evolúciu, si vyžaduje od každého jej príslušníka vedomie aj o ostatných jednotlivcoch, i ohľaduplnosť pri realizácii ich potrieb, aby tak vytvárali v nej funkčnú a životaschopnú spoluprácu. Na základe tejto spolupráce dochádza k usporiadaniu hierarchie hodnôt a zákonov spoločnosti, v ktorej má individualita každého človeka svoje miesto. Iba mravné zákony vyplývajúce zo spolunažívania, rešpektujú slobodu a integritu jednotlivca. Ten, preto dobrovoľne akceptuje ich nevyhnutnosť a spolupodieľa sa tak na pretváraní a evolúcii spoločnosti.

Z pozorovania historického a chronologického vývoja človeka v spoločnosti, mohli by sme predpokladať (alebo si želať), že raz táto spoločenská evolúcia, dospeje do fázy rovnováhy dvoch princípov, ktoré ju v histórii

periodicky sprevádzajú. Princíp individualizmu a kolektivismus. Rudolf Steiner, ktorý skúmal evolúciu človeka a jeho spoločenský prínos, rozpracoval nasledovný základný sociologický zákon: „V raných etapách kultúrnej evolúcie ľudstvo inklinovalo k vytváraniu skupinových jednotiek, v ktorých sú individuálne záujmy obetované záujmom týchto skupín. Ďalší vývoj však smeruje k emancipácii jednotlivca a oslobodzovaniu zo skupinových záujmov, k neobmedzenému rozvoju jeho potrieb a kapacít.“ Popisuje však cieľ tejto sociálnej evolúcie, čo môže súčasne predstavovať i jej hrozbu, ako „anarchistický individualizmus“. V jeho ďalšej eseji z roku 1905, preto rozvíja túto myšlienku a formuluje ju vo vlastnej predstave o sociálnom poriadku takto: „Blahobyť komunity ľudí, ktorí v nej žijú a pracujú, je tým väčšia, čím menej sa jednotlivec dožaduje produktov vlastnej práce pre seba samého, to znamená, čo najviac týchto produktov postúpi ďalším svojim spolupracovníkom a čím viac sú jeho vlastné potreby zabezpečované nie svojimi, ale výsledkami práce iných.“ (pôvodné Steinerove texty spracované Stephenom E. Usherom 2003:3). Takto dochádza k potrebe delby práce, a teda k vzájomnej spolupráci. Každý tak síce koná sám za seba, ale s vedomím kolektívnej perspektívy.

Vo väčšom meradle si tento vývoj a zatiaľ nesúlady medzi individuálnymi a kolektívnymi záujmami všimol i Michael Rist, ktorý uvádza: „...v dnešnej dobe uvažujeme zatiaľ iba o dvoch možnostiach: buď sa bude rovnakým spôsobom pokračovať vo vytváraní mocenských blokov v politike, ekonómii a civilizácii vôbec, ako vo veľkom tak aj v malom, alebo sa volá- podľa viery skôr technického alebo náboženského smeru- po nejakej silnej osobnosti alebo svetovom počítači, ktoré by mali prípadne spoločne riadiť z nejakého centrálného miesta ďalší chod vecí. Tretia možnosť, ktorá by spočívala v tom, že by sa ľudia sami mohli vyvíjať v sociálnu bytosť, rovnako ako otázka toho, ako by bolo možné takýto vývoj podnietiť a podporovať; táto otázka býva vo verejných diskusiách iba zriedka položená.“ (Rist 1997:16).

Švajčiarsko zvláštnym spôsobom tieto dva princípy predstavuje; a síce navonok ako individualistický štát, ktorý neľahko podlieha občas i „nevyhnutnostiam“ medzinárodného diania (v súčasnosti však prejavuje viac snahy a je nútený k širšej externej spolupráci), no zároveň štruktúra jeho vnútroštátneho usporiadania je výsledkom kolektívnej práce na rôznych stupňoch federácie.

„Ako v minulosti, tak i dnes sa dokážu Švajčiari spravovať sami a stráňa sa straty svojej nezávislosti. Na otázku, či by chceli ostať sami sebe páni vo svojom štáte alebo sa podriaďiť nariadeniam pochádzajúcim odinakiaľ, jasne odpovedali, že chcú naďalej vládnuť sami sebe.“ (Arès 1997:9).

Kultúrne základy spoločné pre celé Švajčiarsko, treba vnímať ako impresionistické dielo na ktoré sa podobá. Z blízka, pozorovateľ dokáže rozlíšiť iba rôznofarebné body umiestnené jeden vedľa druhého bez zjavnej príčiny. Ani spoločný jazyk ani vierovyznanie, ale hlboké navrstvenie rôznorodých prvkov: dve kresťanské konfesie, katolícka a reformovaná, pôsobiace vo všetkých jazykových regiónoch (Dunand 1991:30)

1.2.1 Politická kultúra založená na politickej vôli a občianskej zodpovednosti

Švajčiari sa občas samých seba pýtajú, čo majú ako národ, okrem cestovného pasu spoločné. Nevedeli by definovať, čo z nich robí Švajčiarov. Avšak tvrdia, že to čo ich stále drží pospolu je jednoducho vôľa zostať zjednotení. Všeobecný postoj je formulovaný ako „jednota bez uniformity“ (Slater: Confoederatio Helvetica. [online] jún 2003).

Predchádzajúce postrehy nás privádzajú k istej spoločnej črte Švajčiarov, ktorou je politická vôľa, jeden z prvých dôležitých atribútov priamej demokracie. Táto vôľa nie je ani vynútená, to by sme potom asi len ťažko mohli rozprávať o najstaršej demokracii na svete, ani iluzórna vytváraná politikmi pre prestíž krajiny, ale skutočná iniciatíva a čin vychádzajúci z ľudu, od občanov.

Ako sa zvykne vo Švajčiarsku vravieť, je to národ založený na politickej vôli. Toto konštatovanie evokuje predstavu multikultúrnej spoločnosti, spájajúcej niekoľko jazykových a náboženských komunit, bez spoločného kultúrneho menovateľa, odhliadnuc od spoločného politického dedičstva. Švajčiarska identita, ktorá je identitou politickou, je udržiavaná vo významnej miere i politickými inštitúciami, ktoré sa vyvíjali v priebehu niekoľkých storočí. I prostredníctvom nich sa politika stáva pre Švajčiarov veľmi blízkou doménou (Kriesi 1995:4).

Politická vôľa, ktorá vyústila v súdržnú politickú kultúru, sa vďaka svojej nezlomnosti stala legendou a objektom výskumu. Francúzsky historik a geograf,

so širokým výskumným zameraním, André Siegfried rozprával o Švajčiarsku ako o stratenom raji: „...Máme dojem akoby sme vstúpili do iného sveta, kde zákony platia, nariadenia sa rešpektujú, kolieska spoločnosti sú primerane naolejované a cieľom politiky je zabezpečiť ľuďom blahobyt, sociálne výhody,...a kde sa len málo rozpráva o princípoch.“ Tendencie takto idealizovať švajčiarsku politiku neostávajú len u tohto autora. Dodnes spracovávaným mýtom, v rôznych umeleckých podobách, je Schillerov nesmrteľný hrdina Viliam Tell a jeho druhovia bojujúci za slobodu. Od toho času udivuje mnohých fakt, ako taká rôznorodá skupina ľudí dokáže mierumilovne spolunažívať. Deutsch definuje Švajčiarsko ako „paradigmatický prípad politickej integrácie“. Podľa R. Segalmana, profesora sociológie (emeritus) Kalifornskej štátnej univerzity a autora knihy *The Swiss Way of Welfare* (Švajčiarsky spôsob blahobytu); existuje vo Švajčiarsku istý jedinečný a príkladný zmysel občianskej zodpovednosti (tamtiež).

Zmysel občianskej zodpovednosti je ďalším zo základných kameňov pre rozvoj priamej demokracie a vychádza z predpokladu existencie politickej vôle. V porovnaní s demokraciou zastupiteľskou sa tento zmysel nepestuje v takej miere, pretože občania nemajú priamy nástroj rozhodovania vo svojich rukách, a teda sa necítia natoľko zodpovední za jeho dôsledky. V zastupiteľskej demokracii je politická vôľa a občianska zodpovednosť zamieňaná s občianskou povinnosťou, napríklad účasťou na voľbách. Pri tých sa ani zďaleka ešte demokracia nezačína ani nekončí. Politická vôľa je vôľa spraviť viac, než len vykonať svoju povinnosť. Predovšetkým je to záujem o svoje okolie a odpozorovanie, čo si odo mňa ako jeho súčasť vyžaduje. V procese vlastnej sebarealizácie, tak vynaložím vôľu s nadosobným účinkom, v snahe o pretváranie svojho okolia.

Cestou od myšlienky k činu, môže byť napríklad občianske združenie, nezisková organizácia alebo iná dobrovoľnícka činnosť. Ani v tomto smere Švajčiarsko nezaostáva, práve naopak, je na vedúcej pozícii v prieskume ôsmich národných štúdií, o členstve v dobrovoľníckych asociáciách, s výsledkom 90% zastúpenia. Za ním boli Spojené štáty so 75%, Veľká Británia a Nemecko s 54%, Taliansko s 30% (Schuler&Bassand In: Elazar 2001:142).

Vo Švajčiarsku táto tradícia „služby pre spoločnosť“, odkazuje na dedičstvo a systém domobrany, ktorý sa ako povinná vojenská služba, uplatňoval

až do hlasovania o zrušení armády v roku 1989. Alternatívne občianske služby schválilo referendum s mimoriadnou väčšinou 81% v decembri 1991. V tejto „službe pre spoločnosť“, občan, popri svojom riadnom zamestnaní, na seba berie výkon verejnej služby resp. úradu. Príkladom je dnes už vo veľkej miere neprofesionálna armáda, ktorá nahradila povinnú vojenskú službu. Keďže i politici sú vnímaní ako súčasť bežného spoločenského systému, preto aj popri výkone svojho mandátu, napríklad vo federálnom parlamente, neopúšťajú predošlé zamestnanie. Verejná správa je náročná na čas, nízko finančne odmeňovaná a niekedy majú menšie komúny¹ problém, presvedčiť ľudí na výkon tejto funkcie (Les affaires sociales suisses. SRG SSR [online databáza] december 2007).

„Občianskosť“ podľa veľkého francúzskeho teoretika demokracie, A. Tocquevilla, môže byť definovaná slovami ako „ohodnotenie záujmu v širšom sociálnom kontexte“. Záujmy jednotlivca nie sú ignorované ani potlačené; sú považované za zhodné s verejným záujmom z dlhodobého hľadiska. Protiklad „občianskosti“ je „amorálny familiarizmus“. Niektorí s druhým menovaným postojom sa zapodieva krátkodobými záujmami úzkeho rodinného kruhu. Spoločnosť zameraná na krátkodobý familiárny záujem je atomizovaná. Verejnými záujmami sa zapodieva tí, ktorí sú pri moci, čo znamená, že sú formované najmä oportunistické vzťahy, napríklad klientelizmus (Verhulst&Nijeboer 2007:25).

Počet novinových čitateľov môže byť tiež jedným z indikátorov merania „občianskosti“. Faktor printových médií je nepostrádateľný spojenec demokracie ako takej, a preto si vyžaduje vysokú obsahovú kvalitu a úroveň, ktorá ešte v mnohých krajinách nie je skutočnosťou. Ale len namiesto snívania o tejto kvalite, či ponosovania sa na nekvalitu, je treba si uvedomiť, že médiá sú výsledkom práce tiež i občanov danej krajiny. Ich úroveň je teda priamo úmerná úrovni vyspelosti a vkusu občanov samých. Ak je dopyt po bulvári, bude sa aj s radosťou publikovať, ale na úkor dekadencie morálky nielen občianskej ale i ľudskej vôbec. Na margo tohto indikátora v krátkosti zhrniem výsledky prieskumu švajčiarskej spoločnosti v otázke formovania politickej vôle v závislosti od médií.

Používanie médií, ktoré prezentujú rôzne formy zábavy a „ľahkého čítania“ je sprevádzané menšou politickou kompetenciou a televízia, napríklad, len

---

¹ Komúna alebo obec, je vo Švajčiarsku najnižšou samosprávnou jednotkou federácie

veľmi málo prispieva k „zmyslu zodpovednosti“ opýtaných osôb. Príklad účinku bulváru sa teda reálne potvrdzuje. Pre 75% týchto občanov novinová tlač zohráva dôležitú úlohu pri formovaní politickej vôle. S úrovňou vzdelania rastie preferencia tlače, zatiaľ čo význam televízie ako zdroja politických informácií stráca pôdu. Užívatelia televízie sú pri formovaní svojho názoru ovplyvňovaní viac emocionálne, a navyše skôr negatívne (správa projektu: Utváranie politickej vôle vo švajčiarskej mediálnej spoločnosti, pod ved. prof. Dr Werner Wirth, Christian Schemer, Jorg Matther, dec. 2006) . Švajčiarskej politickej kultúre preukázateľne dominuje spoločný menovateľ politickej vôle a zmyslu pre občiansku zodpovednosť, ktorý presahuje národné a iné hranice populácie.

1.3 Historické pramene politickej kultúry a švajčiarskej demokracie

„Švajčiarsko nie je podobné žiadnemu inému štátu, vzhľadom na udalosti, ktoré sa tam za posledných pár storočí udiali, ani vzhľadom na jeho geografickú polohu, či rozdielnosť mravov jeho niekoľkých krajov. Príroda spravila váš štát federálnym, a vôľu zmeniť to, by mal iba blázon. Okolnosti a duch uplynulého storočia ustanovili u vás ľudí suverénnych i poddaných. Nové okolnosti a iný duch nového storočia, v súlade s právom a rozumom, nastolili rovnosť práva všetkých súčastí vášho územia. Viacero z vašich štátov nasledovalo už storočia zákony absolútnej demokracie. Iné z nich boli svedkami privilegovaných rodín zvrchovanej moci. Ale duch vašich rozličných krajov sa zmenil. Vôľou a záujmom ľudu je zbavenie všetkých ich privilégií...“

(Napoleon I. v liste delegátom švajčiarskych kantónov,1802; Biedermann: Chartes, pactes et traités de la Suisse. [online] január 2005)

Takéto uznanie sa dostalo Švajčiarsku práve od Napoleona, ktorý ho sám koncom 18.stor. okupoval. Odkiaľ teda pramení tento švajčiarsky charakter, bojovná povaha (nie výbojná), nezlomná vôľa a odvaha?

„Confoederatio Helvetica“ (Helvétska konfederácia) je latinský názov dnešnej Švajčiarskej konfederácie (nemecký názov Schweizerische Eidgenossenschaft znamená „prísahný spolok“ čiže „sprisahanectvo“), ktorej základy boli položené v roku 1291 konfederálnym aktom prvých troch kantónov,

Uri, Schwyz a Unterwalden (viď obr. príloha č.1). Prvýkrát sa tento pakt oslavoval ako národný sviatok 1. augusta v roku 1891.

V 18.stor. (1761) bolo založené Helvétske spoločenstvo (Isaak Iselin z Bâle, Salomon Hirzel, Salomon Gessner a Johann Heinrich Schinz z Zürichu), ktoré nadviazalo na tradíciu prvej konfederácie. Každoročne sa toto spoločenstvo schádzalo v Bad Schinznach (kantón Argovie), aby prediskutovali históriu a budúcnosť Švajčiarska. Nové Helvétske spoločenstvo bolo založené v roku 1914 v Berne. Jeho modelom bolo Helvétske spoločenstvo z 18.stor., ktoré so vznikom federálneho štátu v 19.stor. dosiahlo svoj cieľ (Markus: Le système politique de la Suisse. [online] 22.11.2003).

V prvej ústave Helvétskej republiky, z 12. apríla 1798, sa nahradilo kantonálne občianstvo jednotným helvétskym (Alliances et Pactes suisses-Histoire Suisse- Resumes et analyses de textes. [online databáza] 11.5. 2006).

Všetky spomenuté udalosti majú jeden spoločný prívlastok, helvétsky/a/e, ktorý nie náhodou nás privádza ku koreňom svojho pôvodu.

Helvéti boli jedným z keltských kmeňov, o ktorom sa zmienky na území dnešného Švajčiarska objavujú približne v (2.-1.stor.p.n.l.). Keltské kmene spolu s Rétmí² začali osídľovať alpské oblasti už od (5.stor.p.n.l.). Švajčiarska plošina ležala v západnej časti proto-keltskej halštatskej kultúry, ktorá sa vyvinula do neskorej doby železnej známej ako keltská laténska kultúra v (5.stor.p.n.l.) a jej najznámejšia oblasť je v okolí jazera Neuchâtel; západný kantón na hranici s Francúzskom. Západnú oblasť švajčiarskej plošiny okupovali Helvéti, zatiaľ čo východ obsadili Venéti (ďalší keltský kmeň) a alpskú časť východného Švajčiarska Réti. Grécky historik Poseidonios (cca.135-50p.n.l.), opisuje Helvétovej ako “bohatých na zlato, ale mierumilovných”. Medzi inými sa zmienil aj o rieke Emme, pretekajúcej v západnej časti švajčiarskej plošiny, ktorá bola bohatá na ložiská zlata, a dôkazom prítomnosti Helvétovej na Švajčiarskej plošine (Affaires de Suisse. In: Revue des deux mondes [online] 25.7. 2007).

Hypotéza o pôvode demokratických obradov v keltskej civilizácii, ktoré sa objavili v centrálnom Švajčiarsku, ponúka niekoľko zaujímavých indícií.

Tento región nepodliehal tak rýchlo prudkým historickým zmenám, čoho dôkazom je dlhé pretrvávanie keltských jazykov a kultov až do (7.stor.n.l.).

---

² Etnická vetva Etruskov, ktorí osídľovali oblasti alpských jazier pri severe Talianska

Geografická poloha švajčiarskej plošiny, najmä jej časť prechádzajúca do alpských údolí, chránila toto územie a jej obyvateľov v čase politických konfliktov a nepriateľských stretnutí (Dunand 1991). Caesar sa o tomto území Helvétoz zmienil nasledovne: „Helvéti z dôvodu geografických podmienok, sú zo všetkých častí uzavretí...Predpokladá sa, že rozloha ich územia bola 240 tisíc metrov na dĺžku a 180 na šírku, čo dostatočne nezodpovedá ich počtu...”(Raffestin 1990:23)

Zaujímavá je analógia vojenskej tradície keltského kmeňa Helvétoz a obyvateľov prvej švajčiarskej konfederácie. Akoby si tí druhí, vypožičali všetky vojenské zvyky a tradície od svojich vzdialených predkov. Ako Kelti, tak aj oni praktikovali žoldnierstvo. Avšak táto vojenská tradícia nebola v zmysle vedenia vojny či rabovania, ale naopak, vojnu považovali za obranu, nie za útok.

U pôvodných Helvétoz sa stretávame i s politickým správaním a riadením spoločnosti, ktoré v danej dobe pripomína snahu o zavedenie demokratických zvykov. No už vtedy sa začali prejavovať regionálne rozdiely. Napríklad, niekde na švajčiarskej plošine vznikali mestské štáty, ktorých obyvatelia sa museli vzdať práva nosiť a používať zbrane, nevedno však z akých dôvodov. Iní, obyvatelia alpských údolí, si však toto právo mohli ponechať, pretože znamenalo pre nich slobodu. Na čele keltského kmeňa bol vergobert, (poverený exekutívnou mocou) volený zhromaždením bojovníkov, ktorí skladali prísahu, odložili načas zbrane, aby diskutovali a volili zákony. Tento kmeňový vodca nebol volený doživotne, ale iba na rok. Nemal v moci rozširovať územie kmeňa. V prípade vojny mimo krajiny, rada druidov a šľachta menovala vodcu bojovníkov. Z tých čias je známy prípad jedného z helvétskych vodcov Orgetorixa, ktorý po neúspešnom pokuse o nastolenie diktatúry, spáchal samovraždu. Diktatúra by znamenala spreneverenie sa princípu právnej rovnosti v helvétskej spoločnosti (Dunand 1991:143).

V knihe, *Guillaume Tell et la tradition celtique, Le myth et l'histoire* (Viliam Tell a keltská tradícia, Mýtus a história), autor Pierre Maugué nachádza ešte užšie súvislosti medzi založením prvej švajčiarskej konfederácie a helvétskeho dedičstva. Podpísanie paktu v roku 1291 na začiatku augusta sa zhoduje s oslavou jedného z keltských božstiev, boha Lug. Za čias Augusta, Lugnasad (sviatok Luga) bol každoročne oslavovaný, 1.augusta v Lugdunum (Lyon, v časech gálsko-rímskych, hlavné mesto Gálov v roku 12 p.n.l.). Lugnasad, ktorý mal charakter komunitárneho sviatku (trhy, svadby, preteky na koňoch,...) slúžil tiež na politické diskusie.

Ďalej uvádza, že lúka Rütli (miesto zloženia prísahy troch kantónov) korešponduje s nemeton (zn. posvätný les) Keltov - Helvétov, s jednou z čistín, kde adorovali bohov (In: Dunand 1991:98).

Znova sa vráťme k pozoruhodnej symbolike nosenia zbraní ako výrazu slobody obyvateľov niektorých helvétskych mestských štátov. Táto symbolika môže ponúkať dve interpretácie slobody. Nosením zbraní mohli demonštrovať stálu pripravenosť brániť seba a svoju slobodu proti tým, ktorí by sa pokúsili na túto hodnotu zaútočiť. Druhou je sloboda vnútorná, ktorá ako vydobytá cnosť, človeka oslobodzuje od nízkych pudov alebo závislostí. Nosenie zbrane je potom prejavom sebadisciplíny, a súčasne výsadou pre jej používanie. Ak by sme predpokladali, že takýmto spôsobom demonštrovali svoju ľudskú i občiansku slobodu, ktorá oprávňuje k rozhodovaniu v danej komunite, dospeli by sme k rovnici medzi uvedomovaním si slobody a uskutočňovaním myšlienky demokracie. Podobne to vnímali aj ich grécki súčasníci, tiež priekopníci demokracie, v ktorej mohli rozhodovať a zodpovedať sa, iba slobodní mestskí občania.

Okrem Helvétov dominovali vo švajčiarskom regióne aj iné kmene. Najvýznamnejší z nich bol po roku 500 počas nasledujúcich 200 rokov, germánsky kmeň Alamánov, pochádzajúcich zo severu (dnešného Nemecka). Títo, nadviazali na helvétsku tradíciu verejných zhromaždení mužov v zbrani (landsgemeinde), ktorú opäť upevnili politickým elementom prísahy (sľubu) (Elazar 2001:40).

Výsledkom stretu hlavných štyroch síl vo švajčiarskom regióne bol nakoniec príspevok každej z nich k formujúcej sa politickej kultúre (Kelti priniesli spojenie slobody a komunity, Alamáni socio-politické zriadenie založené na prísaha, Rimania zákon a zmluvu s politickým poriadkom a napokon pokresťančenie s príchodom Frankov) (Elazar 2001:41).

Avšak najmarkantnejší vplyv na formujúcu sa švajčiarsku politickú kultúru malo predovšetkým dedičstvo helvétskych Keltov. Prezrádzajú nám o tom mnohé už spomenuté historické pomenovania krajiny v prívlastku helvétsky/a/e, ktorý pretrváva až dodnes. Navyše v 13.-14.stor. na viacerých miestach v Európe (niektoré ďalšie alpské regióny ako Tirolsko, juh Nemecka, Briançonnais, pyrenejské údolia a planiny, Holandsko,...), ktoré v minulosti osídľovala najmä keltská civilizácia, vznikli komunity s prvkami pripomínajúcimi švajčiarsku prvú

konfederáciu, aj keď napokon žiadna z nich nedosiahla takého významu ako práve švajčiarska (In: Dunand 1991:141).

1.3.1 Princíp neutrality v záujme zachovania nezávislosti

Status neutrality má dva aspekty. Od roku 1907 medzinárodne právo kodifikovalo právo štátu na neutralitu v čase medzinárodného ozbrojeného konfliktu. Toto právo môže využiť každý štát v záujme zachovania svojej bezpečnosti, podliehajúc súčasne určitým povinnostiam. Švajčiarsko je však príkladom neutrality politickej, ktorá je nemenná v čase vojny i mieru. Politická neutralita zaväzuje krajinu k dodržiavaniu troch princípov: aplikácie, kredibility a efektívnosti.

Podľa Riklin, politická neutralita spĺňa niekoľko základných funkcií: integráciu alebo vnútornú kohéziu krajiny, zabezpečenie nezávislosti zahraničnej politiky a bezpečnosti, slobodu obchodu, a stabilitu na medzinárodnej úrovni (Kriesi 1995:13).

Tento kľúčový aspekt švajčiarskej politiky nie je ako koncepcia explicitne vyjadrený v Ústave, ale historický význam, ktorý zohráva vo vedomí politickej kultúry spolu s inštitucionálnou tradíciou zabezpečuje jeho pretrvávajúce. Podľa verejnej mienky „Švajčiarsko, ktoré nie je neutrálne, by nebolo viac Švajčiarskom“ (tamtiež :11).

Článok 173, federálnej ústavy, udeľuje prvoradú povinnosť Federálnemu zhromaždeniu dohliadať svojou činnosťou na zachovanie „vonkajšej bezpečnosti, nezávislosti a neutrality Švajčiarska“. Rovnakú povinnosť udeľuje článok 185 Federálnej rade (Action pour une Suisse indépendante et neutre. [online publikácia] 10.01.2008).

Zahraničná neutralita Švajčiarska sa začína formovať po porážke pri Marignano v roku 1515, ktorá pre Helvétsku konfederáciu znamenala koniec pokusov o expanziu smerom na taliansku hranicu, a stala sa pre Švajčiarsko spomienkou ako Waterloo pre Napoleona. Okrem presily francúzsko-talianskej armády bola porážka i výsledkom nehody niektorých kantónov 13-člennej konfederácie. De facto od roku 1515 sa Švajčiarsko stáva neutrálnou krajinou. I keď už písomné texty z 15.stor. sa zmieňujú o princípe nezasahovania členov Helvétskej konfederácie do konfliktov mimo jej hraníc (tamtiež).

Tento princíp Konfederácia prijala na podnet Nicolasa de Flüe, ktorý sa stal aj jej prvým štátnym sekretárom (Landaman). Prvýkrát sa vyznamenal v druhej polovici 15.stor. mediačným aktom (1481), ktorým zažehnal nastávajúcu krízu v rámci Konfederácie, v otázke vstupu kantónov Fribourg a Soleure. Nicolas de Flüe bol pôvodne renomovaným sudcom a politikom z Obwaldenu, ktorý sa neskôr rozhodol pre život pustovníka (askétu) v horách, a v roku 1947 bol kanonizovaný. Od toho času sa stal i svetovým patrónom mieru (patrónom Konfederácie už skôr). Jeho hlavné myšlienky mieru, princípu nezasahovania, mediácie a rekongiliácie boli prínosom, ktorý natrvalo ovplyvnil smerovanie švajčiarskej politiky, internej i externej (Werner T. Huber: Wer ist bruder Klaus? (Kurzbiografie) [online] 13.07.2006). V roku 1638 mali všetky cudzie armády zakázaný prechod švajčiarskym územím, aby sa tak krajina vyhla udalostiam tridsaťročnej vojny.

V praxi trvalo však omnoho dlhšie, kým bol status švajčiarskej politickej neutrality medzinárodne rešpektovaný. A tak sa Švajčiarsko v rokoch (1798-1802) za Napoleona I. dostalo pod francúzsku okupáciu. Situácia sa zmenila po Viedenskom kongrese v roku 1815, keď európske mocnosti konečne uznali neutralitu Konfederácie. Počas dvoch svetových vojen si neutrálne Švajčiarsko už uchránilo rešpekt svojich hraníc a nebolo zatiahnuté do žiadneho konfliktu. V záujme ochrany neutrality disponuje Švajčiarsko armádou, ktorá má výlučne obranný charakter. Kredibilita švajčiarskej neutrality zmenila krajinu na útočisko pre obeť prenasledovania, utečencov vo vojnách a medzinárodných konfliktoch (Linder 1994:51).

Po druhej svetovej vojne interpretácia „neutrality“, znamenala dokonca neúčast' v Európskom spoločenstve, v Organizácii spojených národov (OSN), ani v žiadnej inej multilaterálnej organizácii. Jedným z dôvodov bolo aj želanie vyhnúť sa akýmkoľvek ekonomickým sankciám a krokom na posilnenie mieru, ktoré by mohli ohrozovať švajčiarsku neutralitu. V posledných rokoch sa však táto radikálna obrana neutrality pozmenila, napríklad, podpísaním charty OSN, čím sa Švajčiarsko podriaďuje najmocnejšiemu orgánu OSN, Bezpečnostnej rade, ktorá rozhoduje v otázkach vojny a mieru. V roku 1996 sa Švajčiarsko zapojilo do projektu NATO „Partnerstvo pre mier“, s podmienkou práva na odstúpenie v prípade ohrozenia neutrality. Keď v roku 2002 vstúpilo do OSN, stalo sa Švajčiarsko prvou krajinou, ktorej členstvo bolo schválené ľudovým hlasovaním

54,6% voličov. Hnutie „Akcia pre nezávislé a neutrálne Švajčiarsko“, ktorého nedávna publikácia tzv. „Čierna kniha“ (Schwarzbuch) upriamuje pozornosť a kritiku na priestupky voči nezávislosti a neutralite krajiny, svojou činnosťou dohliada na postup politických rozhodnutí, ktoré by mohli neutralitu ohroziť (Action pour une Suisse indépendante et neutre. [online publikácia] 10.01.2008).

Politická neutralita, napriek tomu nie je pre Švajčiarsko prekážkou v medzinárodnej spolupráci. Práve naopak, mnoho medzinárodných organizácií s dôverou ustanovilo svoje sídlo v tejto krajine. V minulosti sa napríklad Ženeva stala sídlom prvého Spoločenstva národov, po prvej svetovej vojne, a dnes aj iných medzinárodných organizácií (UNESCO, UNICEF, ILO, WHO, GATT, OECD, Rada Európy, atď.). Červený kríž je od roku 1863 až doposiaľ takmer jedinou medzinárodne akceptovanou humanitárnou organizáciou vo všetkých krajinách.

Hlavné menované atribúty ako politická vôľa, zmysel pre občiansku zodpovednosť, silné povedomie politickej tradície a historický význam politických inštitúcií, dlhodobo vytvárali a formovali súčasnú podobu švajčiarskej politickej kultúry. Dôveru v politickú tradíciu dokazuje napríklad aj nemennosť švajčiarskej ústavy, ktorá pretrvávala s dvomi revíziami od roku 1848. Zatiaľ čo napríklad Francúzsko, tiež vyznávajúce politickú tradíciu (republikánsku), napriek tomu v rovnakom čase prešlo 6 rôznymi režimami (Lebeau 1975:37). Až 18. decembra 1998 schválil švajčiarsky parlament novú ústavu, ktorú občania prijali v referende, 18. apríla 1999. Ústava vstúpila do platnosti 1. januára 2000.

2 Federalizmus ako koncepcia zachovávajúca demokratické princípy

Švajčiarsky folklór a profesionálni historici (Steinberg 1988) často poukazujú na tri elementy švajčiarskej minulosti: neutralita, federalizmus a miestna demokracia, ktoré spolu jasne súvisia (In: Elazar 2001:17). Toto prepojenie začína formovaním prvých kantónov do zväzku budúcej konfederácie a zmluvnou dohodou v roku 1291.

Rozvoj švajčiarskeho federalizmu je klasickou prípadovou štúdiou, na základe zmlúv a dohôd ako prostriedkov, ktoré podporovali federálnu politickú integráciu. Dôležitosť týchto dokumentov spočíva v úlohe, ktorú zohrali pri formovaní švajčiarskeho národa. Formovanie národa alebo skôr zmyslu pre spoločný osud počas šiestich storočí, predchádzalo výstavbe a formovaniu neskoršieho švajčiarskeho štátu.

Do napoleonských vojen konštitučná podoba švajčiarskeho federalizmu obsahovala rad prekrývajúcich sa bilaterálnych a multilaterálnych konvencií, každoročne reformovaných, ktoré prepájali rôzne územia zahrňujúce konfederáciu. Tieto zmluvné pakty mali pre svojich tvorcov väčší význam než medzinárodné dohody, pretože oni sami boli ich súčasťou, a zároveň spoločným proto-národným celkom. Zaiste, pretrvávanie dohôd spočívalo viac na morálnych záväzkoch, ale nepostrádali ani formálne či neformálne použitie moci. Konštitučné helvétske štáty boli samy o sebe federácie alebo konfederácie nezávislých komún, z ktorých niektoré ostali oddelené ako samostatné republiky (Elazar 2001:43).

Prvá konfederácia prešla krízou počas reformácie, kvôli internej konfesionálnej „schizme“ na protestantské a katolícke kantóny. Ale udalosti tridsaťročnej vojny, ktoré zúrili za hranicami, vyprovokovali opäť zjednotenie a súdržnú politiku. Až francúzska okupácia a dejisko napoleonských vojen definitívne oslabili starú konfederáciu v roku 1798. Po neúspešnom pokuse vytvoriť zo Švajčiarska unitárny štát s centrálnou vládou (Helvétska ústava z roku 1798), v roku 1802 sa Napoleon rozhodol stiahnuť svoje vojská zo švajčiarskeho územia. O rok neskôr, po mnohých nepokojoch a štátnych prevratoch bol nútený Mediačným aktom obnoviť konfederálnu formu vlády. Bol to však iba nedokonalý pokus o reštitúciu, pretože Švajčiarsko ostávalo stále vazalské a jeho authority

mohli konať iba pod dohľadom. Po páde francúzskeho cisárstva od roku 1813, oslobodené kantóny hľadali znovu cestu k starému zväzku. Podpísanie Federálneho paktu (Bundesvertrag) v roku 1815, vyústilo do zväzku voľnej konfederácie so suverénnymi štátmi (13 pôvodných a 9 nových). Do roku 1848 týchto 22 kantónov diskutovalo o novej štruktúre konfederácie (Aubert: „*Le fédéralisme suisse*“, Švajčiarsky federalizmus. In: Ardant, P.-Duhamel, O. a kol. 1987:52).

2.1 Federálne kompetencie a štruktúra od roku 1848

V roku 1848 bola prijatá prvá federálna ústava, ktorá ustanovila Švajčiarsko federáciou. V prvom rade konštitúcia hľadá vôľu vyhnúť sa predošlým konfliktom (Sonderbundská vojna konzervatívnych katolíkov a liberálov v roku 1847) v snahe o politický konsenzus o základných otázkach, a tiež kompromis medzi centralistickými a decentralistickými tendenciami. Ustanovuje federálnu formu vlády na princípe vládnej kolegiality, rozdeľuje parlament na dve komory, a zachováva súlad s kantonálnou suverenitou (Merrien: „*Fédéralisme et lutte contre la pauvreté*“ Federalizmus a boj proti chudobe. In: Duchastel 2003: 264-265).

Každý z kantónov si volí vlastnú vládu, organizuje súdnictvo, políciu, a vyberanie daní. Daňový príspevok federálny, kantonálny a komunálny, sú takmer ekvivalentné. Vláda, na každej úrovni, rozhoduje o výdavkoch a príjmoch svojho rozpočtu. Konfederácia (tento termín ostáva naďalej v platnosti, hoci od 1848 je Švajčiarsko federálnym štátom) môže vydávať zákony iba v oblastiach, v ktorých ju ústava k tomu oprávňuje (tamtiež).

Ústavná reforma z roku 1874, však rozširuje federálne privilégia v otázkach obchodu a priemyslu (liberálna požiadavka), no zároveň predstavuje i fakultatívne legislatívne referendum (tamtiež).

Kolegiálnu formu vlády od roku 1959, reprezentuje „veľká koalícia“, na základe tzv. magickej formuly (Zauberformel), ktorá nebola nikdy zostavená podľa nejakej formálnej zmluvy. Podľa magickej formuly vo federálnej vláde (7-členná Spolková rada konštituovaná parlamentom) zasadať po dvoch zástupcovia kresťanských demokratov, liberálnych demokratov a sociálnych demokratov. Siedme kreslo býva vyhradené pre zástupcu ľudovej strany. Toto rozloženie (i

princíp veľkej koalície samotný) sa mení až v roku 2003 (Hloušek, *Politologická revue* 2, Február 2005: 59).

Pri zostavení Spolkovej rady platia ešte ďalšie nepísané zvyklosti, podľa nich napríklad musia byť rovnomerne zastúpené jednotlivé národnosti Švajčiarska (4 nemecky hovoriaci, 2 francúzsky hovoriaci a jeden taliansky hovoriaci člen – Linder 1999a: 460) a prihliada sa podstatným spôsobom i k zloženiu vlády podľa jednotlivých kantónov (tamtiež). Táto zložitá sieť podmienok, ktoré musia členovia švajčiarskej vlády spĺňať, vedie v praxi k pomerne silnej personálnej kontinuite a stabilite vlády. Aby však nedochádzalo ku strnulosti systému, význam jednotlivých podmienok sa mení.

Vo švajčiarskom parlamente (Spolkové zhromaždenie) majú obe komory, Národná rada a Rada štátov (Senát), rovnaké právomoci, ide teda o vyvážený bikameralizmus. Výsledkom dlhoročných politických sporov bolo na začiatku 20. rokov etablovanie proporčného volebného systému (do Národnej rady od roku 1919, príslušný zákon bol prijatý v roku 1918 – Linder 1999a: 468). Volebnými obvody vo voľbách do Národnej rady sú jednotlivé kantóny, pričom neexistuje vopred stanovená uzatváracia vstupná klauzula. Poslanci 46 člennej Rady štátov (po dvoch z každého kantónu a po jednom z polovičných kantónov) sú volení na základe kantonálneho volebného práva väčšinovým volebným systémom (tamtiež).

Švajčiarska história je veľmi opatrným nadobúdaním federálnych právomocí v otázkach verejnej správy. Legislatívny a konštitučný proces je však podriadený v mnohých bodoch právu veta. Zákony podliehajú ľudovému referendu, na ktoré je potrebných 50 000 podpisov. Legislatívne referendum existuje od roku 1874 a právo na ľudovú iniciatívu od roku 1891. Aby návrh zákona vyústil v prijatie zákona, okrem iného je potrebné, aby nebol predmetom referenda, inak musí byť prijatý väčšinou voličov. Aj keď federálna úroveň disponuje postupne širšími kompetenciami, a niektoré sú zasa výlučne iba v kantonálnej moci, pri ich uplatnení je dôležitá spolupráca na oboch úrovniach (Merrien In: Duchastel 2003: 265).

Súčasná ústava Švajčiarska prijatá v roku 1999, z hľadiska štruktúry a vzájomných vzťahov centrálnych legislatívnych a exekutívnych orgánov, nepriniesla žiadnu výraznú zmenu stavu, ktorý panuje od roku 1874 (Jeřábek 2003:239 In: Hloušek, *Politologická revue* 2, Február 2005:59). Kantóny majú

moc rozhodovať o všetkom, čo nie je priamo podriadené federácii. Majú značné prvky suverenity.

2.2 Ľudové zhromaždenia

Do obdobia Francúzskej revolúcie bolo Švajčiarsko voľným zväzkom kantónov na základe mnohých dohôd, zmlúv i vojenských aliancií s klauzulou arbitráže a prísľubom vzájomnej súdnej pomoci. Novodobým slovníkom by sme to mohli definovať ako systém malých nezávislých štátov spojených medzinárodnou zmluvou. Kantóny ako autonómne alebo suverénne štáty prijímali súhlasné rozhodnutia v rámci konfederácie, prostredníctvom zhromaždenia kantonálnych delegátov (Tagsatzung), ktoré museli byť ratifikované kantónmi. Otázkou bolo ako vytvoriť jednotný politický celok z tohto multi-štátneho systému v záujme garantovania politickej autonómie (Linder 1994:22).

Každý kantón 13-člennej konfederácie organizoval slobodne svoju internú štruktúru. Jedným z najstarších orgánov priamej demokracie boli v niektorých kantónoch ľudové zhromaždenia (Landsgemeinde), na ktorých sa prejednávali otázky miestneho života, nadobúdajúc postupne širší politický charakter. Tento spôsob organizácie predchádzal vôbec prvej konfederácii samotnej.

Staré alamánske právo zanechalo stopy najmä v centrálnych Alpách. Rozdiel medzi poddanými a slobodnými bol slabší než inde. Obyvatelia mali slobodu pohybu, ktorú v nížinách nepoznali. Navyše si horský spôsob života pastierov vyžadoval komunitnú organizáciu. Bolo dôležité, aby sa hospodári na jar zišli kvôli problémom týkajúcim sa opravy domov, údržby ciest, a prerozdelenia výrobkov predošlého roku. Vtedy dostali tieto zhromaždenia komunit a spolkov pomenovanie Landsgemeinde. Stali sa príležitosťou pre stretnutie obyvateľov (tradične iba mužov), pre diskusiu o aktuálnych otázkach ekonomických neskôr i politických (Bouquet 1995:13).

Dnes tradícia „Landsgemeinde“, na kantonálnej úrovni, existuje už iba v dvoch kantónoch, Appenzell Inner Rhodes a Glarus (viď obr. príloha č.1). Prvé zhromaždenie v Appenzell sa uskutočnilo pravdepodobne v roku 1378. V roku 1597 sa Appenzell rozdelil na dva kantóny, z ktorých každý má vlastný „Landsgemeinde“.

Raz do roka počas slávnostnej ceremónie sa koná suverénne zhromaždenie aktívnych občanov, ktorí volia členov najvyšších autorít a schvaľujú zákony a rezolúcie o základných kantonálnych otázkach. „Landsgemeinde“ volí siedmich členov kantonálnej spravujúcej rady (Standeskommission) a jej predsedu (Landaman), rovnako ako aj členov kantonálneho súdu (Kantonsgericht) a jeho hlavného sudcu. Predseda Vládnej rady skladá pôvodný sľub z roku 1409, čiastočne upravený do súčasnej podoby. Do roku 1991 jediným dôkazom, ktorý oprávňoval voliť bol rapír, dedičstvo predošlej generácie, a v deň zhromaždenia ho musel mať každý volič pri sebe. Od roku 1991 si však každý môže vybrať a prezentovať sa buď voličskou kartou alebo rapírom, ak chce voliť. Proces hlasovania býva zdĺhavý, pretože každý člen je volený individuálne sčítaním niekedy i každej zdvihnutej pravice (Kantón Glarus [online stránka] máj 2008).

Povinnými bodmi rokovania „Landsgemeinde“ sú možné zmeny kantonálnej ústavy, všetky zákony a novelizácie, ktoré pripravilo Kantonálne zhromaždenie (Grosser Rat), ďalej všetky návrhy na nové verejné výdavky atď. Žiadny zákon, teda nemôže nadobudnúť účinnosť bez toho, aby ho najprv neodsúhlasilo ľudové zhromaždenie (Verhulst a Nijeboer 2007:18).

Kantón Appenzell sa však dostal do povedomia i menej slávnym spôsobom. Bol najdlhšie vzdorujúcim kantónom, ktorý nechcel priznať hlasovacie právo ženám, hoci Vaudois ho akceptoval ako prvý švajčiarsky kantón už o tridsať rokov skôr (1959, pred ním v roku 1957 i komúna kantónu Valais). Jedným z možných a najpravdepodobnejších vysvetlení by mohol byť dôraz kladený na niekoľko storočnú tradíciu, ktorá v histórii poznala v podobnom duchu iba zhromaždenia mužov s právom nosenia zbrane ako výrazom slobody.

Okrem týchto dvoch kantónov (Appenzell a Glarus), však najmenej 85% švajčiarskych mestských samospráv riadi doteraz ľudové zhromaždenie (Kriesi 1995: 13).

2.3 Ako súvisí priama demokracia s federalizmom

Prvotná občianska iniciatíva v podobe ľudových zhromaždení vytvárala podmienky pre postupný vývoj priamej demokracie, ktorej význam a pôsobenie sa rozširovalo práve vo federálnom zväzku štátov. Vo federálnej spoločnosti poverenie pochádza od jednotlivých občanov. V tomto zmysle Verhulst³ rozlišuje medzi federalizmom a princípom subsidiarity, ktoré sa často omylom dávajú do vzájomnej súvislosti.

Uvádza: „...„federalizmus“ je protikladom „subsidiarity“. „Susidiarius“ znamená zatajiť, alebo pomocný. Nižšie úrovne sú efektívnymi pomocnými „vojakmi“ pre vyššie stupne. Subsidiarita je kľúčovým konceptom v kresťansko-demokratickej ideológii. Základnou myšlienkou je, že vyššie úrovne poverujú čo najväčším počtom úloh nižšie stupne za účelom odbremenenia sa od menej dôležitých úloh, ktoré môžu efektívnejšie vykonať nižšie úrovne. Iniciatíva poverenia pochádza zvrchu dole.“ (Verhulst a Nijeboer 2007:22)

Koncept subsidiarity je nezlučiteľný s plnou demokraciou, pretože jej autor je založený na danej a priori autorite, ktorá stojí nad jednotlivcom a ktorá benevolentne vytvára priestor pre aktivity nižších stupňov a jednotlivcov. V teórii subsidiarity je hierarchicky štruktúrovaný model cirkvi exportovaný do svetského štátu. Vo federalistickom koncepte sú to jednotlivci, ktorí formujú vyššie stupne, sú to jednotlivci, ktorí určujú, čo poverujú ďalším stupňom (tamtiež).

Federalizmus je pomenovanie, ktoré v danej štruktúre vznikne za účelom riešenia rôznych otázok: menšie komunity súhlasia s formovaním väčšej komunity a poverujú ju určitými kompetenciami. Pretože zastupovanie vychádza od nižšieho k vyššiemu, čiže je to dobrovoľné rozhodnutie nižších úrovní nechať sa zastupovať vyššími úrovňami, musí byť zastupovanie odvolateľné na nižších úrovniach v akomkoľvek čase. Nižšia úroveň je aj tak najvyššia úroveň. Jednotlivec je najnižšia, ako aj najvyššia úroveň.

Fakt, že jednotlivec je najvyššou autoritou, by mal byť logicky reflektovaný v rozhodovacom procese v priamej demokracii na všetkých úrovniach. Pre

---

³ Jos Verhulst (1949) získal PhD. z kvantovej chémie na univerzite v Leuven v Belgicku a je autorom štúdií i z oblasti filozofie a hospodárstva. Je spoluzakladateľom Democratie.nu, belgického hnutia za priamu demokraciu. Spolu s Arjenom Nijeboerom napísal knihu „Priama demokracia- fakty a argumenty k zavedeniu občianskej iniciatívy a referenda“, ktorá je jedným z primárnych zdrojov pri písaní tejto záverečnej práce.

zástancov subsidiarity toto právo rozhodovania má štát (ktoré je podľa cirkvi stále podriadené „vyššej“ moci) a jednotlivci sa nachádzajú na najnižšom stupni (tamtiež).

V procese federalizácie sa prejavuje vôľa k spolupráci, ktorá presahuje národné aspirácie, avšak plne rešpektuje ich rozdielnosť a autonómiu. Vo Švajčiarsku sú známe dva prípady úspešnej i menej úspešnej federálnej integrácie.

Najmladším kantónom konfederácie je Jura (viď obr. príloha č.1), ktorý bol na základe celoštátneho referenda v roku 1978 osamostatnený od Bernu. Tento proces bol však zdĺhavý, pretože situácia v kantóne bola trojnásobne komplikovaná. Región Jura, ktorý je väčšinou katolícky a frankofónny bol Viedenským kongresom začlenený do protestantského germanofónneho Bernu v roku 1815. Po druhej svetovej vojne sa objavili prvé hlasy jurskej populácie o separáciu niektorých dištriktov od Bernu. Ibaže ani jurská populácia nebola jednotná. V rámci nej existovali južné dištrikty síce frankofónne, ale protestantské loajálne Bernu, a frankofónne severné, ale katolícke so snahou o oddelenie. Odvtedy sa začal náročný a zdĺhavý proces ľudových hlasovaní, ktorý napokon vyústil do mierového riešenia a vzniku nového kantónu (Linder 1994:89).

Príkladom úspešnej symbiózy jazykovej a náboženskej diverzity je kantón Fribourg (viď obr. príloha č.1). Nachádza sa na hranici germanofónnych a románskych krajín (rieka Sarine je prirodzenou hranicou medzi frankofónnymi a germanofónnymi krajinami). V kantóne žije súčasne frankofónna väčšina katolícka i protestanti, a dôležitá germanofónna menšina, ktorá sa delí na katolíkov a protestantov. Výsledkom je dômyselná rovnováha multipartitnej vlády (s miernou prevahou frankofónnych katolíkov), aby zaistila jazykovú kohabitáciu podľa dištriktov a komún (Croisat 1992).

Napriek týmto dvom extrémnym prípadom prevláda vo Švajčiarsku klíma náboženskej tolerancie, ktorá umožňuje dlhodobé ekvilibrium medzi reformistami (50,4% populácie) a katolíkmi (43,6%). Jazykový mier spočíva v národnom kompromise, podľa článku 116 ústavy, „nemčina, francúzština, taliančina a románčina sú národnými jazykmi Švajčiarska. Nemčina, francúzština, a taliančina sú deklarované oficiálnymi jazykmi Konfederácie...“. Napriek kvantitatívnej prevahe germanofónnej populácie (73%) si nikdy nevynútila zákon väčšiny oproti latinskej minorite francúzskej (20%), talianskej (4%) a rétorománskej (0,9%) (Croisat 1992:133).

Bohatosť kultúrneho dedičstva pripravila vo Švajčiarsku cestu k demokracii a život v nej. V takejto kozmopolitnej atmosfére nad rivalitou zvíťazila schopnosť spolupráce a organizovania sa, ktoré si vyžadovalo kolektívne rozhodnutia. Táto sieť vzťahov, ktoré neskôr dosiahli aj právny charakter v podobe zmlúv a dohôd, sa rozširovala postupne ďalej z komunálnej úrovne. V horizontálnom smere vznikalo navrstvenie viacerých kooperačných úrovní so suverénnymi kompetenciami. Spoločné centrum netvorí vrchol pyramídy, ale je akýmsi koordinačným strediskom a sprostredkovateľom medzi členskými jednotkami. Napokon sa tento multikultúrny charakter Švajčiarska stal oproti ostatným štátom, práve spoločným prvkom jeho politickej kultúry, ktorej jedinečnosť si každý člen konfederácie osvojil.

Kombinácia takých rôznych elementov, či už jazykových, náboženských alebo národných, ako vo Švajčiarsku, je svojho druhu naozaj vzácna. Ak raz tieto národy prejavili vôľu zjednotiť sa, a súčasne si zachovať svoju svojbytnosť, najlepším možným riešením bola „voľná“ federácia švajčiarskeho typu, konfederácia. Tá umožňuje zastúpenie a dosiahnutie požiadaviek i menšinových zložiek, ktoré nemôžu byť prehlasované väčšinou.

Federalizmus je del'bou moci medzi centrálnou vládou a kantónmi, ktoré v rámci svojej suverenity môžu „na rovnaké otázky odpovedať rôzne“. Odpovede korešpondujú s preferenciami rôznych etnických a náboženských skupín (Linder 1994:17).

Na základe rešpektu rozdielností, ktoré demokracia prináša, vzniká koncepcia federalizmu, a ten zasa spätne tieto hodnoty chráni. V súčasnej dobe je švajčiarsky politický systém definovaný ako konsociačná (vo švajčiarskom prostredí je však uprednostňovaný výraz konkordačná- Konkordanz) demokracia.

Najskôr (od roku 1848) bol švajčiarsky politický systém utváraný ako klasická majoritná demokracia, tak ako to zodpovedalo dobovému ideálu vládnucich liberálne orientovaných protestantských elít (Linder 1999b In: Hloušek, *PR*, Feb2005:59).

Avšak v minulosti bola významným pokusom o vládnú rovnováhu a udržanie stability prvá mierová konfederálna zmluva v roku 1529, ustanovujúca princíp náboženskej autonómie kantónov. Aj keď väčšina kantónov bola nábožensky homogénna, buď protestantská alebo katolícka alebo proti reformátorská; v niektorých vidieckych kantónoch nebola žiadna z týchto vetiev

dominantná. V tom prípade si kantón mohol zvoliť jedno z dvoch inštitucionálnych riešení na základe mierovej zmluvy. Buď separáciu jednej zo skupín, alebo vládný systém „Parity“ (Paritat), teda korporatívnu rovnosť náboženských skupín. Kantón Appenzell sa rozhodol v roku 1597 pre rozdelenie na protestantskú časť na severe, Außer-Rhoden, a katolícky Inner-Rhoden na juhu (viď obr. príloha č.1). Teritoriálna integrita kantónu Glarus (Glaris) bola zachovaná vďaka uprednostneniu systému „Parity“. I keď v tomto prípade nešlo až tak o spoluprácu ako skôr o rozdelenie administratívy na protestantskú a katolícku časť.

Podobne fungoval aj konfederálny snem, v ktorom si obe náboženské skupiny zvolili svojho sekretára (Schreiber), no konferencie sa konali zvlášť pre protestantské i katolícke kantóny (Elazar 2001:86).

Postupné zmeny vedúce k rovnovážnej konsociačnej vláde prichádzali najprv na kantonálnej úrovni s inštitucionálnou inováciou od polovice 60-tych rokov 19.storočia. Prvýkrát sa vzorec „koaličnej vlády“ objavil v roku 1850 vo Schwyze, a neskôr v roku 1854 v Berne, kde konzervatívna väčšina kooptovala s radikálnou opozíciou v kantonálnej vláde. Zvlášť so zavedením priamych volieb vlády sa demokratizačná vlna šírila i do ďalších kantónov, ktorá si postupne vyžadovala rovnomerné zastúpenie multikultúrnej spoločnosti vo vláde. Pravidlo väčšinovej voľby do kantonálnej vlády sa modifikovalo prijatím „dobrovoľnej proporčnej vlády“ (Proporzregierung), ktorá sa pre menšiny stala cestou k exekutive (tamtiež).

Symbolický medzník dobudovania konsociačných prvkov bol vznik už spomínanej magickej formuly (Zauberformel), ktorá bola prvýkrát použitá v roku 1959. V kombinácii s federalistickým členením krajiny bola tak vytvorená živná pôda pre vytvorenie konsociačných vzorcov (Lijphart 1984: 23-30 In: Hloušek, PR, Feb2005:58).

Typ konsociačnej demokracie je známy okrem Švajčiarska i v Belgicku, ktorého prípad študoval Lorwin. Lehbruch zasa vypracoval komparatívnu štúdiu Švajčiarska a Rakúska s podobným modelom. Tieto štúdie dospeli k trom spoločným elementom, ktoré konsociačnú demokraciu charakterizujú. Sú to: segmentovaná štruktúra spoločnosti (pre Švajčiarsko výraz pluralitná štruktúra), politické elity konajúce v kooperácii a stabilný politický systém. Tento tretí element vzniká interakciou prvých dvoch elementov, je ich dôsledkom (Kriesi 1995:130).

V konsociačnej demokracii je teda nevyhnutný vládny politický kartel, ktorý reflektuje demokraciu fragmentovanej politickej kultúry (príklad magickej formuly).

2.4 Deľba kompetencií medzi federáciou a kantónmi

Pri formovaní Lijphartovho „modelu demokracie konsenzu“ sa Švajčiarsko, ktorého inštitúcie sú zdrojom konsenzuálnych praktík, stalo východiskovým bodom, a v rámci európskeho priestoru sa mu i najviac približuje. Podľa Lijpharta sa „model demokracie konsenzu“ líši v ôsmich základných bodoch od „väčšinového modelu“, ktorý je klasickým modelom parlamentnej demokracie. „Model konsenzu“ je adekvátny pre krajiny charakteristické značnou sociálnou a kultúrnou heterogenitou.

Podľa Lindera konsenzuálna (konsociačná) demokracia zabraňuje hegemónnym aspiráciám, a tak zvyšuje možnosť negociácie, uľahčuje kooperáciu medzi elitami pochádzajúcimi z rôznych kultúr a odoláva tendenciám meniť pravidlá hry v konfliktných situáciách. Osem elementov tohto „modelu konsenzu“ je nasledujúcich: deľba moci formálna i neformálna, deľba exekutívnej moci (veľká koalícia), vyvážený bikameralizmus a reprezentácia menšín, pluriparitný systém, systém strán viacerých dimenzií, proporčná reprezentácia, teritoriálny a neteritoriálny federalizmus a decentralizácia, písaná ústava a menšinové právo veta. „Model demokracie konsenzu“ je orientovaný na obmedzenie vlády väčšiny. Švajčiarska Spolková rada je ukázkovou ilustráciou (Kriesi 1995:137).

Deľbu kompetencií predurčuje v prvom rade štruktúra a usporiadanie orgánov moci v štáte (viď príloha č.2, tab.1). Na každej z troch úrovní sú zastúpené orgány exekutívnej, legislatívnej a súdnej moci. Federálnu exekutívu reprezentuje Spolková rada siedmich ministrov (federálnych radcov) volených obomi komorami Federálneho zhromaždenia. Spolková rada spomedzi seba zvolí jedného člena za prezidenta („primus inter pares“) konfederácie na obdobie jedného roka. Federálne zhromaždenie dvoch komôr, Národnej rady a Rady štátov, splňa legislatívnu funkciu na federálnej úrovni. Najvyššou súdnou inštanciou je Spolkový súd, ktorý je oprávnený k jednotnému uplatňovaniu spolkového práva. Každý kantón má totiž vlastnú ústavu, právne predpisy a

štruktúru súdnictva, ktoré sa medzi sebou čiastočne líšia. Spolkový tribunál tvorí 41 stálych a 41 zatupujúcich sudcov, pôsobiach v Lucerne, volených federálnym parlamentom. Od roku 2004, v Bellinzone, pôsobí federálny trestný súd s 11 sudcami (Les autorités fédérales de la Confédération suisse: Organisation politique de la Suisse [online] marec 2003).

Na kantonálnej úrovni sú orgány výkonnej i legislatívnej moci (Štátna rada, 5 až 7 zástupcov a Veľký snem, od 46 až po 200 poslancov) volené v priamych voľbách. Sudcov kantonálneho tribunálu volí buď Štátna rada alebo Veľký snem, s výnimkou kantónov, kde sudcov volí ľudové zhromaždenie „Landsgemeinde“.

Základným kameňom trojstupňovej federálnej vlády sú kantonálne komúny, správne jednotky väčších i menších miest. Výkonnú moc spravuje Komunálna rada volená ľudom. Legislatívu vypracováva Generálna rada (iba vo veľkých komúnach a mestách) alebo Komunálne zhromaždenie (v malých komúnach), ktorú tvorí zbor poslancov, a môže v ňom participovať každý občan. Napokon súdna moc prináleží súdu dištriktu, ktorého sudcov volia opäť, buď ľud alebo kantonálne authority. Práve táto komunálna úroveň je pozoruhodným príkladom občianskej zaangažovanosti, jedným z určujúcich demokratických princípov, ktorá vytvára priestor kooperácii a redukuje riziká kumulácie centrálnej moci.

Nepísaná ústavná tradícia garantuje politickú autonómiu asi 3000 (ich počet sa znižuje od 90-tych rokov kvôli fúzii) komún. Hoci kantonálne právo upravuje stupeň komunálnej autonómie, jej jadro spočíva v práve na slobodu zlučovania sa s inými komúnami alebo nezávislosť, ktorá nemôže byť kantónom odňatá. Ďalej má každá komúna slobodu zvoliť si, v rámci legislatívnych kantonálnych hraníc, adekvátnu politickú štruktúru a administráciu. Právo určovať a vyberať dane podľa vlastných potrieb. A slobodu konať v oblastiach, ktoré nie sú v kompetencii kantónov alebo federácie. Tieto právomoci umožňujú i malým komúnam brániť si svoju autonómiu v prípade konfliktu s kantónom. Podľa okolností je chránená i Federálnym súdom.

Aktivity komúny povzbudzujú politickú inováciu, pretože sú v bezprostrednom kontakte s potrebami pre služby verejnosti a každodenného života. Keď sú tieto aktivity rozvíjané ďalej i na kantonálnej a federálnej úrovni, ide o proces zdola-nahor (opäť sa zdôrazňuje princíp federalizmu), ktorý

umožňuje použitie malo-plošných skúseností v politike veľkého rozsahu (Linder 1994:53).

Pri tejto téme opäť prichádzame k faktu, ktorým sa zaoberá prvá kapitola tejto práce, a síce, že participácia na verejnom živote a občianska iniciatíva, je jednou zo základných črt švajčiarskej demokratickej tradície a politickej kultúry. Rádoví občania sa angažujú, buď na niekoľko hodín alebo dní v týždni, v miestnej administratíve, verejnej správe (z nem. Milizverwaltung), častokrát za nízku alebo žiadnu odmenu. V niektorých kantónoch ide o tradíciu, ktorá sa datuje od stredoveku.

V súčasnosti spĺňa „Milizverwaltung“ tri funkcie. Profesionálne kapacity a talent občanov sú priamo používané vo verejnej správe (ide o prácu na polovičný úväzok), čo umožňuje necentralizovanú samosprávu a politickú autonómiu i malých spoločenstiev. Miestna samospráva vytvára tiež priestor pre lepšiu demokratickú účasť na politických rozhodnutiach a širšiu spoluprácu s federálnou administratívou. Napokon vďaka „Milizverwaltung“ neustále pretrvávajú komunitárna tradícia, ktorej súčasťou sú mnohé neziskové súkromné organizácie pracujúce pre chudobných, handicapovaných, spravujúce kultúrne záležitosti, ochranu životného prostredia atď. Napĺňanie ich úloh sa uskutočňuje mimo verejnej správy, hoci niektoré z nich sú nahradené federáciou, kantónom alebo komúnou (Linder 1994:54).

Na kantonálnej a federálnej úrovni plnia „Milizverwaltung“ funkciu komisie expertov. Asi 10% týchto komisií je začlenených do negociácií a poradenstva počas legislatívnych procesov, ostatné komisie plnia administratívne úlohy. Navyše mnoho kantonálnych a dištriktých súdov pracuje na báze „Milizverwaltung“, a členovia všetkých parlamentov (federálneho, kantonálneho a miestneho) v nich vykonávajú mandát na polovičný úväzok. Politici takto ostávajú v kontakte so svojimi voličmi a tento systém tak zabraňuje izolovaniu politickej elity, a tiež znižuje náklady na administratívu (tamtiež).

V roku 1848 boli konfederácii novou ústavou pridelené iba obmedzené kompetencie v niektorých hlavných oblastiach. Postupne jej pribudli i ďalšie právomoci, o ktoré sa kantóny boli ochotné s federáciou deliť. V súčasnosti sú legislatívnou výsadou konfederácie: oblasť medzinárodných vzťahov, národná obrana, monetárny systém, poštové služby, telekomunikácie a masmédiá, železnice, letectvo, jadrová energia, občianske a trestné právo, sociálna a

zdravotná starostlivosť a poistenie (viď príloha č.3, tab.2). Z toho, občianske a trestné právo, sociálna a zdravotná starostlivosť, oblasť poľnohospodárstva a ochrana životného prostredia je na základe federálnej legislatívy špecificky implementovaná kantónmi. Federácia je zodpovedná za legislatívu, dohliada na implementáciu programov, financuje časť nákladov a prostredníctvom Federálneho súdu garantuje rovnosť aplikácie práva. Na miestnej úrovni však väčšina sociálnych služieb, ktoré si vyžadujú osobný prístup, sú organizované komúnami.

K del'be legislatívy medzi konfederáciu a kantóny dochádza v oblasti spotreby vodnej energie, ciest, obchodu, priemyslu a pracovnej legislatívy, škôl a vzdelávania, a daní. Napokon, polícia a správa kostolov je výlučne kantonálnou oblasťou legislatívy (Linder 1994:40-41).

Spôsob, akým dochádza k redistribúcii kompetencií medzi federálnou vládou a kantónmi, je vo švajčiarskom prípade konštantnou snahou o udržanie rovnováhy a necentralistickej politiky. Švajčiarska federálna štruktúra, ktorá demonštruje preferenciu extenzívnej kantonálnej autonómie, predchádza nekontrolovanej akumulácii moci v rukách federácie.

Podľa ústavného článku 3, všetky kompetencie by mali byť sústredené na úrovni kantónov, pokiaľ švajčiarsky ľud a kantóny samé, nerozhodnú ústavným doplnkom o atribúcii týchto kompetencií federácii. Tento článok sa preukázal ako vysoko efektívny z dvoch dôvodov. V prvom rade zabraňuje prevzatiu novej právomoci bez toho, aby nedošlo k ústavnej zmene (jej doplnku a ratifikácii). A potom, tieto procesy v sebe zahŕňajú nástroje priamej demokracie. Návrh na odovzdanie novej kompetencie konfederácii si vyžaduje nielen väčšinu v oboch komorách parlamentu, ale aj väčšinu kantónov a ľudovú odhlasovanú väčšinu. Ide teda o hľadanie čo najreálnejšieho konsenzu s efektom eliminácie centralistických tendencií, čo čiastočne vysvetľuje omnoho menšie výdavky centrálnej vlády vo Švajčiarsku než v iných krajinách (tamtiež:43).

Hoci je úloha federácie mnohými spôsobmi obmedzená, v medziach jej authority, dohliada nad kantónmi a komúnami v troch základných smeroch.

Kantonálne politické inštitúcie musia byť „republikánske“ a demokratické v súlade s principiálnym pravidlom del'by legislatívnej, exekatívnej a súdnej moci. Federálne zhromaždenie, schválením zmien a doplnkov kantonálnych ústav, garantuje konformitu kantonálnych inštitúcií so štandardami federálneho práva.

Kantóny musia zaručiť svojim občanom všetky ľudské a občianske práva zakotvené vo federálnej ústave. Týchto práv sa môže domáhať každý prostredníctvom rôznych legálnych foriem končiacich až na federálnom súde.

Kantóny sú zaviazané rešpektovať a implementovať federálne právo, to však ale neznamená, že federálna politika môže narúšať kantonálnu a komunálnu politiku (Linder 1994:44). Práve naopak, nástroje priamej demokracie a ich kompetencie vytvárajú kritériá, na základe ktorých federálna politika nemôže dominovať v direktívnom zmysle politike na ostatných úrovniach konfederácie. Dôkazom je napríklad proces tvorby legislatívy vo federálnom parlamente.

Podľa článku 71 ústavy je síce Federálne zhromaždenie najvyššou autoritou konfederácie, ale práve oblasť legislatívy, ktorá je jeho najdôležitejšou funkciou, je výsledkom najviac rozvinutej spolupráce, všetkých úrovní konfederácie, s dôrazom využívania nástrojov priamej demokracie. Federálne zhromaždenie plní práve v legislatívnom procese „iba“ úlohu sprostredkovateľa medzi veľmi dôležitou pre-parlamentárnou fázou a plebiscitárnou často rozhodujúcou fázou procesu (Kriesi 1995).

Pre-parlamentárna fáza je typickým prvkom „modelu demokracie konsenzu“, ktorá slúži ako fáza negociácií a participácie všetkých zainteresovaných aktérov.

V roku 1947 došlo k zapojeniu hospodárskych záujmových skupín do procesu vytvárania legislatívy zavedením prejednávania návrhov zákonov ešte pred tým, ako boli oficiálne prejednávané v parlamente. Tento politický systém bol pomenovaný ako plebiscitárna demokracia alebo liberálny korporatizmus (Lane 2001:1 In: Hloušek, *PR*, Feb 2005:58).

V prvom štádiu pre-parlamentárnej fázy je podaný predbežný legislatívny návrh objektom štúdia, buď pracovnej administratívnej skupiny alebo komisie expertov a štátnikov, ktorej úlohou je analyzovať problém, a spolu so zhromaždením náležitých údajov načrtnúť text zákona.

Ďalej je ústavný alebo legislatívny návrh zákona vypracovaný komisiou expertov pozostávajúcou zo špecialistov na daný problém, a tiež reprezentantov záujmových skupín, kantónov a politických strán. Komisia musí mať na vedomí faktory politické, lingvistické, regionálne a konfesijné, ktorými sa pokúša zhotoviť prvý zárodok konsenzu.

Návrh vypracovaný komisiou je ďalej podrobený procesu konzultácie, organizovanej Spolkovou radou. V tomto procese je návrh, sprevádzaný dotazníkom, predložený kantónom, politickým stranám, organizáciám reprezentujúcim záujmy alebo hodnoty danej témy. Konečná podoba návrhu je ustanovená od chvíle analýzy výsledkov konzultačného procesu medzi zainteresovanými stranami. Federálny kancelár prešetruje formu navrhnutého textu. Návrh zákona alebo zmeny ústavy je Spolkovou radou predložený parlamentu, sprevádzaný súhrnnou správou konzultačného procesu, ktorá vysvetľuje filozofiu návrhu a komentuje jeho budúce články.

V nasledujúcej parlamentárnej fáze sa prezidenti oboch komôr dohodnú na postupe uznesenia. Návrh zákona potom cirkuluje medzi oboma komorami parlamentu, kým obe komory nedospejú k zhode. Podľa Riklin a Ochsnera, miera schopnosti dospieť ku kompromisu oboch komôr je značne vysoká; 90% návrhov je prijatých po maximálne dvoch uzneseniach každej komory. V prípade, že sa komory nevedia dohodnúť, je návrh predložený konciliačnej konferencii do času, kým nie je tento návrh prijatý hlasovaním oboch komôr parlamentu.

Prijatím návrhu zákona parlamentom, ešte nie je legislatívny proces ukončený. Referendum ponúka občanom možnosť odmietnuť tento prijatý návrh (Kriesi 1995:68-69). Záverečná plebiscitárna fáza je teda rozhodujúcim momentom legislatívneho procesu.

3 Nástroje priamej demokracie v praxi

Všetky ústavné zmeny, doplnky a niektoré medzinárodné zmluvy, navrhované federálnym zhromaždením, a všetky ľudové iniciatívy navrhujúce zmenu alebo doplnok ústavy, musia byť odsúhlasené ľudovým hlasovaním.

Zákon, ktorý bol prijatý v referende, musí stáť na rebríčku dôležitosti vyššie, než zákon prijatý parlamentom. Ďalšie pravidlo hovorí, že nie je možné, aby zákon, ktorý bol odsúhlasený v referende, následne parlament zamietol. V referende je demokratický mandát zverený do rúk voličov.

Vo Švajčiarsku je táto nadradenosť „ľudových“ zákonov zabezpečená na federálnej úrovni tak, že sa zákon takéhoto typu stáva súčasťou ústavy. A pretože švajčiarsku ústavu je možné zmeniť opäť prostredníctvom referenda, znamená to, že rozhodnutie ľudu je možné zrušiť iba ďalším rozhodnutím ľudu (Verhulst&Nijeboer 2007).

Na federálnej úrovni vo Švajčiarsku sú najdôležitejšie tri nástroje priamej demokracie (viď príloha č.4, tab.3). Povinné referendum bolo zavedené v roku 1848. O každej zmene a doplnení ústavy je vláda povinná zvolať referendum, a rovnako aj o vstupe Švajčiarska do medzinárodných organizácií kolektívnej bezpečnosti (od 1977 ; ostatné medz. zmluvy na dobu neurčitú alebo viac ako 15 rokov podliehajú nepovinnému referendu), nadnárodných spoločenstiev, a o naliehavých zákonoch, pre ktoré neplatí nepovinné (fakultatívne, dobrovoľné) referendum.

Nepovinné referendum siaha do roku 1874. Ak poskytnú 50 000 občanov svoje podpisy do 100 dní od oficiálneho uverejnenia parlamentného zákona, môžu si vynútiť referendum o tomto zákone (tamtiež). Pôvodne sa to nevzťahovalo na zákony, ktoré parlament označil za naliehavé. Ale keď parlament začal zneužívať túto možnosť a začal označovať najrôznejšie typy zákonov za naliehavé, referendum (1949) stanovilo, že naliehavé federálne zákony (s obmedzenou dĺžkou platnosti viac ako 1 rok) môžu vstúpiť do platnosti okamžite, ale následne podliehajú nepovinnému referendu. Naliehavé zákony, pozmeňujúce ústavu a prijaté na obdobie viac ako 1 rok, podliehajú povinnému referendu. Ak sa väčšina voličov v referende vyjadrí negatívne, po roku sa tento zákon ruší (Delley: *La votation en Suisse*, Hlasovanie vo Švajčiarsku. In: Ardant, P.- Duhamel, O. 1987:102).

Ústavná ľudová iniciatíva (skrátene ľudová iniciatíva), zavedená v roku 1891, umožňuje úplnú alebo čiastočnú zmenu ústavy a občanom, aby získali referendum pre svoje vlastné písomné návrhy, ak zozbierajú 100 000 podpisov v priebehu 18 mesiacov. Buď je tento návrh formulovaný všeobecne a parlamentná komisia ho musí preniesť do legislatívy, alebo je vo forme presne definovaných odsekov zákona, ku ktorým parlament nemôže robiť žiadne zmeny a doplnenia (od roku 1891 iba dva prípady, keď parlament vyhlásil iniciatívu za neprijateľnú, čo môže urobiť z dvoch formálnych príčin, a to, nerešpektovania jednoty formy a obsahu ľudovej iniciatívy, alebo môže predložiť nový návrh ako alternatívu iniciatívy; tamtiež:104). Ak je návrh prijatý stáva sa súčasťou ústavy. V praxi však môžu občania využívať tento nástroj na témy, ktoré zvyčajne riadia obyčajné právne predpisy. Preto je švajčiarska ústava pozoruhodnou zmesou celoštátnych zásad a „obyčajnej“ politiky (Verhulst&Nijeboer 2007:44).

Ľudová iniciatíva je na federálnej úrovni obmedzená len na ústavné záležitosti, zatiaľ čo na kantonálnej a komunálnej úrovni môže navrhovať obyčajné zákony a akty. Takto sa proces ľudovej iniciatívy, požadovaný počet podpisov a dĺžka obdobia na ich získanie, mení od kantóna ku kantónu (Linder 1994:65).

Zatiaľ čo referendum je ľudovým nástrojom priamej kontroly parlamentu, a tiež zaručuje posledné slovo občanom, vzhľadom na akékoľvek parlamentné rozhodnutie; ľudová iniciatíva ponúka občanom priestor navrhovať vlastné nápady pri tvorbe zákonov. V tom je fundamentálny rozdiel medzi referendom, ktoré sa vyskytuje i v zastupiteľskom type demokracie a ľudovou iniciatívou, unikátnou pre typ priamej demokracie.

Za posledných viac ako 150 rokov sa vo Švajčiarsku uskutočnilo 147 povinných referend (o ústavných otázkach) a 103 fakultatívnych referend (o zákonoch). Od zavedenia ľudovej iniciatívy, v roku 1891, v priebehu nasledujúcich 100 rokov sa uskutočnilo 104 iniciatív. Tieto čísla odkazujú iba na federálnu úroveň, na ostatných úrovniach, kantonálnej a komunálnej, ich bolo vykonaných vyše tisíc (Elazar 2001:155).

Aktuálnejšie a presnejšie čísla uvádza tiež Verhulst a Nijeboer v nedávnej publikácii o priamej demokracii. V čase od roku 1848 do konca roka 2004 sa na federálnej úrovni uskutočnilo 531 referend: 187 povinných, 152 nepovinných a 192 ľudových iniciatív (s.45).

3.1 Kritika referenda

Napriek ich užitočnosti a významu, pre švajčiarsku politickú kultúru, sa spomínané nástroje priamej demokracie nezaobídu bez faktickej kritiky, ktorá poukazuje na ich nedostatky.

Jednou z prvých kritik referenda je nízka účasť voličov na hlasovaní (vid' prílohu č.5, graf 1). Vo väčšine prípadov neprekračuje hranicu 40%. S narastajúcim počtom vyhlásených povinných i fakultatívnych referend a iniciatív, narastá teda i počet hlasovaní. Na národnej úrovni hlasujú Švajčiari tri až štyrikrát za rok, zhruba o 20 témach. Pripočítajúc k tomu i ďalšie kantonálne a komunálne hlasovania, ich kvantita sa stáva neúnosná. Iba po 2.svetovej vojne bola zaznamenaná rekordne vysoká účasť so skóre 60%, no postupne klesala až do roku 1975, odkedy sa zastavila na hranici 40%. Existuje viacero hypotéz, ktoré sa snažia vysvetliť tento fenomén, avšak mnohé z nich si i vzájomne protirečia (Kriesi 1995:44).

Jedna z hypotéz vysvetľujúcich tento pokles uvádza, že občania postupne nedosahujú ani kvantitatívne ani kvalitatívne úroveň, akú by táto občianska povinnosť predpokladala.

Pre iných je nízka účasť na hlasovaní náznakom straty legitimacy politického systému. Napokon, niektorí v tom vidia skôr prejav základnej dôvery občanov v politický systém. Kriesi však trvá na dvoch aspektoch, ktoré sa podľa neho zdajú v tomto kontexte obzvlášť dôležité.

V prvom rade, hlasovacia účasť závisí od rozhodovacej schopnosti občanov na základe predložených návrhov, čo Passy nazýva fenoménom autocenzúry nekompetentných občanov. Stručne povedané, napríklad skupina voličov, ktorí zásadne nehlasujú, teda systematicky sa nezúčastňujú hlasovania, tak konajú, pretože sami nie sú schopní odpovedať na predložené otázky. Problém nedostatočnej kompetentnosti voličov v určitých odborných či technicky náročnejších otázkach, je, okrem nízkej účasti, ktorú aj čiastočne vysvetľuje, ďalšou kritickou pripomienkou na margo referenda. Nedostatok kompetencie však nie je prekážkou efektívnosti priamej demokracie, ale skôr uvádza do neistoty otázku legitimacy. Zdá sa, že formálne právo účasti na priamej demokracii, i tak neumožňuje každému občanovi toto právo uplatňovať rovnakým spôsobom. Osudnou prekážkou pri výkone volebného práva sa

často stáva problém nedostatočnej kompetencie voliča, ktorý tak má za následok nižšiu volebnú účasť (Kriesi 1995:46).

Tento kritický argument však ešte nemusí spochybňovať význam nástrojov priamej demokracie, teda referenda a ľudovej iniciatívy. Ak občan nie je schopný sa dostatočne vyjadriť k odbornej otázke, napríklad na federálnej úrovni, tak na ostatných úrovniach federácie určite áno. Sú bližšie životnému priestoru tohto občana, v ktorom má referendum svoje opodstatnenie a zjavný účinok. Navyše, ako už bolo spomenuté, vo švajčiarskom type federácie je práve „nižšia“ úroveň často dôležitejšia a má platný účinok na jej „vyššej“ úrovni.

Druhý dôležitý aspekt, vysvetľujúci nízku hlasovaciu účasť, podľa Kriesiho je fakt, že táto účasť sa stáva stále viac selektívnou, v závislosti od nárastu počtu hlasovaní a počtu predložených návrhov hlasovania. Prakticky to znamená, že s predloženými komplikovanými návrhmi alebo návrhmi, ktoré sú svojou povahou konsenzuálne, klesá volebná účasť. Naopak, pri menej komplikovaných otázkach a tých, ktoré vyvolávajú ostrú polemiku či spor, volebná účasť môže narásť až do rekordnej výšky 78% (ako napríklad v prípade referenda o vstupe Švajčiarska do Európskeho hospodárskeho priestoru, EHP) (Kriesi 1995:47).

Inými slovami, skúsenosti poukazujú na percentuálnu zmenu volebnej účasti, ktorá silne kolíše v závislosti na tom, či voliči hodnotia predložený návrh alebo otázku referenda a ľudovej iniciatívy, za viac či menej dôležitú. Priamo úmerne jej dôležitosti, na základe ktorej sa stáva často i objektom rozsiahlej spoločenskej diskusie, narastá volebná motivácia, a teda účasť na hlasovaní o nej.

Autori, Bruno S. Frey a Iris Bohnet (In: Elazar 2001:158), uvádzajú niekoľko protiargumentov, napriek obavám skeptikov, ktorí na referende spochybňujú práve intelektuálnu schopnosť voličov hlasovať o komplikovaných technických témach.

Podľa nich je súlad politiky a občianskych preferencií hodnotnejší, než jej akákoľvek možná technokratická brilantnosť, ktorá tieto preferencie nenahrádza. Voliči nemusia mať podrobné vedomosti o problémoch, ale o hlavných záležitostiach, o ktoré ide. Hoci sú menej (alebo vôbec) odbornej povahy, nesú však so sebou základné rozhodnutia (napr. posudzovanie hodnôt), ktoré je volič kvalifikovaný robiť rovnako ako politik. Argumentujú i tým, že politici sú často skupinou nedostatočne vybavenou na prijatie určitých rozhodnutí, pretože ako profesionáli, trávajú mnoho času svojho života na zasadaniach, v komisiách, a iných neformálnych stretnutiach; preto poznajú omnoho menej realitu než obyčajní ľudia. Frey a Bohnet, však týmto nepodceňujú úlohu

politickej elity, parlamentu, či byrokracie v demokratickom zriadení. Tá je nevyhnutná v poskytovaní informácií, rozpracovaní detailov, i stanovení dôsledkov v rôznych politických témach (Elazar 2001:159).

Argument nekompetentnosti voličov nemožno použiť proti priamej demokracii selektívne: v skutočnosti je to argument proti demokracii samotnej. Ak nie sú občania schopní rozhodovať o konkrétnych otázkach, potom na základe toho, nie sú určite schopní voliť ľudí, ktorí prijímajú dobré rozhodnutia. „Navyše, nie je jasné, prečo sa občanom verí, že sú schopní vybrať spomedzi strán a politikov vo voľbách, ale nie spomedzi otázok v referendách. Keď na to príde, prvý výber sa zdá ťažší, pretože voliči musia vytvoriť očakávania o konaní politikov v budúcnosti.“ (Frey&Bohnet In: Elazar 2001:159)

Návrhy v niektorých kantónoch pre zavedenie hranice minimálnej účasti na referende boli politikmi i verejnosťou jednoznačne odmietnuté. Takýto návrh by nevedol k riešeniu problému nízkej účasti, stimuláciou neaktívnej časti voličskej populácie, ale skôr by znamenal trest a sklamanie pre hŕstku aktívnych voličov. Podľa Lindera, ak politická sloboda v sebe zahŕňa slobodu prenechať politiku iným, nízka volebná účasť, nemusí byť, a priori, zlým signálom (Linder 1994:94).

Účasť na priamej demokracii si od jej aktérov mnoho vyžaduje. Švajčiarski voliči ak chcú hlasovať o komplikovaných témach, čítaním oficiálnych dokumentov štyroch alebo piatich návrhov, by mali stráviť niekoľko hodín. Ročne hlasujú spolu na federálnej a ostatných úrovniach o 20-tich až 30-tich problémoch. Stáva sa, že racionálnou voľbou časti populácie je zdržanie sa hlasovania. Podľa Lindera, neexistuje teda zaručené kritérium pre posúdenie, či 40% je v tomto prípade málo alebo dosť.

Existuje dokonca tradičná scholárska interpretácia pre nízku účasť na voľbách ako pozitívnom znaku. Vychádza sa z predpokladu, že vysoká volebná účasť koreluje s vysokým stupňom sociálneho konfliktu. Dostáva sa k záveru, že nízka účasť poukazuje na spoločnosť, ktorá úspešne zredukovala sociálne štiepenie a dokázala uspokojiť väčšinu voličských skupín (tamtiež).

Napriek tejto kritike však práve vďaka referendu a ľudovej iniciatíve sa poskytuje občanom väčší priestor ovplyvňovať politiku a možnosť vyjadriť svoj názor, či predložiť iniciatívu, než v zastupiteľskom type demokracie. V dobre rozvinutom systéme priamej demokracie ponuka a dopyt, pokiaľ ide o možnosti vyjadriť názor, sú väčšmi v rovnováhe a ľudia cítia, že majú väčšiu slobodu vybrať si medzi zúčastnením sa na rozhodovaní priamo alebo poverením touto zodpovednosťou iných.

Aj keď v referende hlasuje v skutočnosti iba 10% voličov, má výsledné rozhodnutie ešte stále oveľa širšiu podporu ako v prípade parlamentného hlasovania, v ktorom prijíma rozhodnutie iba 0,005% voličov. Tých 10% voličov v priamom ľudovom hlasovaní má rovnako dobrý mandát ako poslanci parlamentu, navyše disponujú výhodou oveľa vyššej početnosti. V ozajstnej demokracii v každých voľbách musí mať každý občan slobodu rozhodnúť sa, či chce dať mandát spoluobčanom alebo chce voliť sám. Možno sám zváži, že jeho odbornosť v spoločenskom rozhodovaní je príliš malá a systematicky dáva mandát iným. Je ale zásadne dôležité, aby občan sám posudzoval vlastnú kompetenciu. Absencia volieb, rovnako ako systém povinnej účasti vo voľbách pripravujú jednotlivcov o ich slobodu plne sa ohodnotiť (Verhulst a Nijeboer 2007:74).

3.2 V čom švajčiarsky federalizmus pri hlasovaní zlyháva

V tretej časti druhej kapitoly bolo poukázané na federalizmus ako na spôsob štátneho usporiadania, ktorý v sebe zahŕňa, a zároveň rešpektuje pestrosť i rozdielnosť švajčiarskej politickej kultúry. Toto inštitucionálne usporiadanie však občas môže prinášať i nesúlad medzi dvomi princípmi rozhodovacieho procesu.

Zatiaľ čo demokracia nalieha na rovnom zastúpením každého jednotlivca, teda jedna osoba jeden hlas, federalizmus garantuje rovné zastúpenie členských štátov federácie, čo znamená, rovnosť hlasu za každý štát. Ak sú oba modely rozhodovania použité pre rovnakú otázku, môžu viesť k rozdielnym výsledkom. Vo Švajčiarsku k takej kolízii môže dôjsť nielen v parlamentnom rozhodovaní, keď Rada štátov (dvaja zástupcovia z každého kantónu, jeden z polovičných kantónov volení väčšinovým volebným systémom) a Národná rada (200 poslancov volených pomerným systémom na základe populácie kantónu) nesúhlasia, ale tiež i v ľudovom hlasovaní, keď sa kantónálna nadpolovičná väčšina nezhoduje s nadpolovičnou väčšinou všetkých hlasov (pri povinných referendách platí pravidlo dvojnásobnej väčšiny o prijatí daného návrhu).

Jedným z prípadov kolízie týchto dvoch princípov hlasovania, ktoré dopadlo podľa predikcií politických analytikov, bolo referendum o švajčiarskom členstve v EHP. Najskôr sa Švajčiarsko zúčastnilo negociácií s Európskou úniou o dohode EHP. Dohodu podpísalo v máji v roku 1992, a zároveň predložilo svoju kandidatúru na vstup do Európskej únie. Referendum zo 6. decembra 1992, neodsúhlasilo návrh o vstupe do EHP. S týmto rozhodnutím neprešiel ani návrh o členstve v Európskej únii. „V referende hlasovalo 50,3% a 19 kantónov proti návrhu; 30% všetkých hlasov, pochádzajúcich z malých kantónov, stačilo na to, aby blokovalo federálne hlasovanie za vstup. Na druhej strane, pre „áno“ za návrh, by bola potrebná omnoho silnejšia väčšina 59% ľudových hlasov na dosiahnutie minimálnej väčšiny 12 kantónov. Je teda evidentné, že každé budúce parlamentné hlasovanie o vstupe do európskeho ekonomického priestoru narazí na prekážku ľudového hlasovania. Jednoduchá ľudová väčšina nebude postačujúca. Pre integráciu do európskych štruktúr bude potrebná silná preferencia 55-60% ľudových hlasov na dosiahnutie dvojitej, demokratickej a federálnej väčšiny, požadovanej pri ústavných zmenách“ (Linder 1994:75).

„Navyše, keď rozdiely vo veľkosti populácie medzi kantónmi narástli v dôsledku migrácie z vidieckych do urbanizovaných regiónov, tento fakt mal účinok na ľudové

hlasovania, požadujúce dvojitú väčšinu. Zvýšil dôležitosť federálneho princípu, zatiaľ čo váha demokratického princípu bola zredukovaná. Napríklad v roku 1848, hlas jedného obyvateľa z Appenzell Inner Rhodes mal 11-násobne väčšiu váhu ako hlas jedného obyvateľa Zürichu, a dnes sa tento násobok zvýšil na 38.“ (tamtiež:75).

Ďalším príkladom je Rada štátov, ktorej zástupcovia predstavujú iba pätinu švajčiarskej populácie, a môžu svojou 20% menšinou blokovat' celú legislatívu (Kriesi 1995:28).

Protagonisti z malých kantónov argumentujú, že ochrana menšín proti demokratickej väčšine, je jedným z hlavných cieľov a legitímnou snahou federalizmu. Ak akceptujeme federálny princíp „jeden štát, jeden hlas“, musíme akceptovať federálnu väčšinu bez ohľadu na to, akú malú časť demokratického elektorátu reprezentuje. V skutočnosti je to problém takmer každej federálnej demokracie. I keď rozhodovanie v bikamerálnom parlamente, v ktorom je priestor pre negociáciu medzi zástupcami oboch komôr, môže kolízii týchto dvoch princípov čiastočne predchádzať. V ľudovom hlasovaní sa často táto možnosť stráca (Linder 1994:75-76).

Berúc do úvahy i faktické nedostatky federálneho zriadenia, podľa Lüthyho je tento model švajčiarskeho federalizmu, aj tak modelom budúcnosti. Podľa iných pozorovateľov, tento typ federalizmu by mal slúžiť ako model pre organizáciu Európskej únie. Slovom De Rougementa: „...švajčiarska federálna skúsenosť je dôležitým ukazovateľom pre zjednocujúcu sa Európu, ktorá raz bude alebo nie federálna. Federalizmus...je jednoducho jediný režim, ktorý sa zdá byť prijateľným a možným, pre úniu na kontinente zloženom z tak rozmanitých národov“, aby ju udržal solidárnou a schopnou efektívne spolupracovať. Sidjanski v tomto zmysle dodáva: „...federalizmus sa dnes javí ako jediná forma sociálnej organizácie, schopná garantovať viaceré národné a regionálne identity, a súčasne harmonizovať požiadavky vzájomnej previazanosti a globalizácie.“ (Kriesi 1995:27).

Podľa Mayntz, federalizmus, nielenže implikuje decentralizáciu politických rozhodnutí, ale zostavuje i štruktúru simultánnych rozhodnutí na viacerých úrovniach. Vzájomná závislosť rozhodnutí, centrálnej a regionálnej úrovne, má viacero výhod. Umožňuje kombinovať dlhodobú a pragmatickú orientáciu, z ktorých tá druhá prihliada na špecifické aspekty konkrétnych situácií.

Zabezpečuje kombináciu strategického plánovania v centre, s riešeniami prispôbenými špecifickým požiadavkám periférie.

V neposlednom rade, vytvára efektívnu štruktúru riadenia, ktorá sa odvoláva na bežný chod života v spoločenskom systéme. Spôsob efektívnosti federálnej štruktúry, navrhuje

Mayntz, rozdelením práce na dva druhy vzťahov. Externé vzťahy s okolím pridelené centru, a interné úlohy dané k dispozícii infraštruktúre a vertikálnej koordinácii medzi centrom a podsystémami. K vertikálnej koordinácii by sa mala pripojiť horizontálna autokoordinácia rôznych jednotlivých podsystémov (tamtiež).

4 Záver a zhrnutie uplatnenia priamej demokracie

Celá táto práca, obzvlášť v niektorých jej častiach, analyzuje politický model Švajčiarska, predstavujúci spôsob demokracie (priamej alebo polopriamej), ktorý zatiaľ nemá vo svete lepšiu alternatívu. Analýza fungovania jeho politického systému však poukázala, že napriek demokratickým ideovým základom čelí dnes istým problémom, ktoré nútia prehodnotiť niektoré mechanizmy riadenia. Hoci sa v práci nenavrhujú žiadne konkrétne riešenia na zmenu týchto nedostatkov, jej cieľom je otvoriť diskusiu o narastajúcej potrebe prechodu od zastupiteľskej k priamej forme demokracie, a tak ponúknuť i hľadané riešenia.

V prvej kapitole sme na príklade švajčiarskej politickej kultúry dospeli k záveru, že demokracia sa začína u jednotlivcov z radu občanov, ktorí svojou individuálnou i kolektívnou iniciatívou vytvárajú povedomie o akejsi spoločensko-politickej kultúre. Iba v snahe niečo konať a meniť, si uvedomujeme svoju ľudskú i občiansku zodpovednosť, ktorá s našim konaním súvisí. Zmysel pre občiansku zodpovednosť sa nepestuje v apatickom spôsobe života, či „len raz za štyri roky, a potom nič“, ako to býva v zastupiteľských režimoch. Niektorí autori dokonca zdôrazňujú, že medzi týmito voľbami, v obdobiach trvajúcich niekedy až sedem rokov, sú to len prezidenti, premiéri a poslanci, ktorí o všetkom rozhodujú, zatiaľ čo tí ostatní stoja – alebo mali by stáť – viac-menej mlčky bokom, buď prikyvujúc na znak svojho súhlasu, alebo krútiac hlavou na znak frustrovaného nesúhlasu. Práve aj vďaka tejto občianskej iniciatíve je možné v heterogénnej a pluralitnej spoločnosti vo Švajčiarsku, nachádzať vhodné kompromisy spolunažívania.

Vzbudzovať občianske povedomie by malo byť i jednou z úloh výchovy a vzdelávania mladých ľudí, nielen aby plnili svoje občianske povinnosti, ale tiež nadobudli určitý zmysel sociálnej solidarity a spolupráce medzi jednotlivcami.

Už predtým ako sa stáva mladý človek aktívnym alebo tzv. produktívnym členom v sociálnom dianí, by mal vďaka správnej výchove mať pocit, že úsilie vkladané do vlastnej práce je efektívne a pôsobí v prostredí, ktoré ho obklopuje. Spôsob, akým je jeho prostredie usporiadané, súčasne a spätne, na tento pocit schopnosti ovplyvňovať spoločensko-politické dianie, pôsobí a prináša odozvu. Druhá kapitola práve na túto

skutočnosť nadväzuje spôsobom, akým dáva do súvislosti, nie náhodou, federálne štátne usporiadanie a priamu demokraciu.

Ak sa aktivity v štáte koncentrujú iba do niekoľkých centier, kde sa kumuluje väčšina dostupných zdrojov a vládna moc, suverenita a autonómia tých, ktorí sa nachádzajú doslova na periférii, sa stáva iba symbolickou. Teda nejaká individuálna snaha nemôže v takomto systéme nachádzať odozvu. Preto jednotlivci delegujú časť vlastnej občianskej suverenity svojim zástupcom, dúfajúc tak v spoluúčasť a spolourozhodovanie, ktoré je však iba fiktívne. Federálne štátne usporiadanie sa snaží práve centralizácii zdrojov a moci predchádzať. Poskytuje priestor pre skutočnú spoluúčasť, všetkých občanov, na rozhodovaní o spôsobe spravovania sociálneho organizmu.

Predpokladom švajčiarskeho federalizmu bola formujúca sa multikultúrna spoločnosť obývajúca tento región. Nevôľa nechať sa podmaniť správe pochádzajúcej zvonku, naznačila smerovanie k spoločnému osudu národov na švajčiarskom území. Medzníkom švajčiarskej politickej kultúry bolo podpísanie federálneho paktu troch kantónov v roku 1291, ktorý nadviazal na tradíciu zmluvných dohôd a paktov. Švajčiarsko bolo ustanovené federáciou svojou prvou federálnou ústavou z roku 1848. I keď odvtedy došlo k jej úplnej druhej revízii iba v roku 1999, nezmenili sa základné princípy, na ktorých federácia funguje.

Švajčiarsky federalizmus charakterizujú tri originálne elementy. Ide o federalizmus tvorený priamou demokraciou, kolegiálnou formou vlády a konsociačným (konkordančným) princípom. Všetky tri elementy sa svojou povahou dopĺňajú a zohľadňujú, občas i celkom marginálny alebo úplne minoritný názor, ako relevantnú súčasť v procese konzultácie, ktorá predchádza vo veľkej miere konsenzuálnym rozhodnutiam. V tomto smere často zastupiteľská demokracia poskytuje priestor iba pre skupiny, ako napríklad, politické strany a ich reprezentantov, či iné záujmové skupiny, v ktorých však názor a hlas jednotlivca nenadobúda v konečnom rozhodnutí dostatočnú váhu. Navyše, čím ďalej, tým viac sa vytráca predstava, že každá politická strana reprezentuje určitú vzorku občanov, z ktorých majú všetci rovnaký cieľ alebo záujem. Ľudia majú vždy viac ako len jeden konkrétny záujem a cieľ, a preto jednotlivec môže byť naraz súčasťou väčšiny i menšiny. Vtedy už nemôže jedna politická strana obsiahnuť požiadavky tohto jednotlivca. Stráca tak svoj pôvodný význam zastupiteľskej funkcie, a prináša úžitok už iba stále menšej časti populácie, alebo skôr iba jej členom samotným.

Ani všetky švajčiarske inštitúcie neposkytujú dostatočnú kontrolu politikov (najmä tých ziskuchtivých), ale nástroje referenda a ľudovej iniciatívy sú úspešné v zabrzení politickej tendencie nadobudnúť plánovací a rozhodovací monopol.

Vytvorením a podporovaním centier autonómnych rozhodnutí je možné vyhnúť sa, okrem centralistických, tiež i uniformným alebo nivelizačným snahám. Ale autonómia spočíva v kreativite, a nie v jednoduchej reprodukcii už niekde vybudovaného modelu. Rozvoj pluralizmu prináša so sebou úlohu opustiť staré schémy, preniesť sa šovinizmom, a znásobiť vzájomnú výmenu a spoluprácu (Lempen 1985:168).

Táto výzva je opäť výzvou k občianskej vôli a iniciatíve. Jej tradičnou dodnes pretrvávajúcou podobou sú ľudové zhromaždenia, ktoré stáli pri zrode demokracie a neustále ju zdokonaľujú v duchu doby. Tak ako sa demokracia začína od jednotlivca, tak sa demokratická federácia začína od ľudového zhromaždenia. Formou referenda a ľudovej iniciatívy si naďalej udržiava svoje trvanie a inováciu.

Posledná tretia kapitola sa venuje najmä kritike práve týchto nástrojov priamej demokracie, aj keď nespochybňuje ich význam. Dvomi najčastejšími kritikami sú nedostatočná kompetentnosť voličov, v niektorých technických či odborných otázkach, a s tým i súvisiaca nízka účasť (niekedy i systematická absencia niektorých voličov) na ľudovom hlasovaní. Možných vysvetlení je viac, a podrobnejšie sa nimi zaoberá spomínaná kapitola. Nejde však o závažné nenapraviteľné nedostatky, ktoré by svojou povahou narúšali priamu demokraciu ako takú. Rozhodnutie ako s týmito prostriedkami nakladať vo vlastnom i kolektívnom záujme, ostáva slobodne na každom občanovi. Rozširujúc názor Lindera („...ak politická sloboda v sebe zahŕňa slobodu prenechať politiku iným, nízka volebná účasť, nemusí byť, a priori, zlým signálom.“ vid' str.34) o slobodu individuálnu, ktorá v sebe zahŕňa slobodné rozhodnutie a ohodnotenie vlastných schopností, môžeme konštatovať, že nekompetentnosť alebo nízka účasť demokraciu nepopiera, ale práve rešpektuje jej existenciu.

„Zástancovia referenda ako politického nástroja usudzujú, že to, čo celkom dobre fungovalo v 19. storočí, už nemusí fungovať v 21. storočí. Nasledujúce generácie môžu – a v niektorých oblastiach zrejme aj budú – pokladať priamu demokraciu za efektívnejšiu a demokratickejšiu, než jej zastupiteľský druh. Ak sa tak stane, mohla by to byť oveľa ďalekosiahlejšia zmena než rozdiely v spôsobe, akým sú volení jednotliví zástupcovia – pomerné zastúpenie verzus väčšinový systém atď. Toto sú iba variácie v metóde, akou sa deleguje moc. Priama demokracia ju ponecháva z veľkej časti

nedelegovanú.“ (Bútorá Daniel: Referendum vo svete. Inštitút pre verejné otázky [online])

4.1 Niektoré štúdie o účinkoch švajčiarskej priamej demokracie

V piatej kapitole svojej knihy o priamej demokracii, autori Verhulst a Nijeboer, uvádzajú prehľad niekoľkých štúdií o švajčiarskej demokracii. Spomedzi nich, niektoré sa dotýkajú i tém, ktorých výsledky môžu obohatiť obsah tejto práce.

Skupina ekonómov a politológov z univerzít v Zürichu a St. Gallene – Bruno S. Frey, Reiner Eichenberger, Alois Stutzer, Lars P. Feld, Gebhard Kirchgässner, Marcel R. Savoiz a ďalší- istý čas systematicky skúmala účinky priamej demokracie na politiku a spoločnosť. Na tento účel využívajú skutočnosť, že v stupni priamej demokracie, ktorú majú švajčiarske kantóny, existujú veľké rozdiely. Pretože kantóny majú aj veľké právomoci, je možné zmerať špecifické účinky priamej demokracie v mnohých oblastiach. Samozrejme, to znamená, že vo svojich štatistických výpočtoch nebrali vždy do úvahy iné faktory, ktoré by mohli ovplyvniť skúmaný vzťah (zásada „ceteris paribus“, za inak nezmenených podmienok).

Feld a Savoiz (1997) dali presný index stupňa priamej demokracie vo všetkých švajčiarskych kantónoch do vzťahu s hospodárskou výkonnosťou kantónov v rôznych časových obdobiach rokov 1982 až 1993. Po rozsiahlom spracovaní a vylúčení alternatívnych vysvetlení dospeli k záveru, že hospodárska výkonnosť v kantónoch s priamou demokraciou bola v závislosti od časového obdobia o 5,4 až 15 percent vyššia ako v zastupiteľských kantónoch (Verhulst&Nijeboer 2007:48).

Pommerehne skúmal súvislosti medzi priamou demokraciou a efektivitou vlády na príklade nakladania s odpadom v 103 najväčších švajčiarskych mestách a mestečkách. V mestečkách a mestách s priamou demokraciou bolo nakladanie s odpadmi, za inak rovnakých podmienok, o 10 percent lacnejšie ako v mestečkách a mestách bez priamej demokracie. Navyše Pommerehne zistil výrazné úspory, ak nakladanie s odpadmi dodávateľsky zabezpečovala súkromná spoločnosť. Mestecká a mestá s priamou demokraciou a súkromným nakladaním s odpadom mali náklady, za inak rovnakých podmienok, o 30 percent nižšie, než mestá so zastupiteľským systémom a verejným nakladaním s odpadom (Kirchgässner, Feld a Savoiz 1999: 98-100 In: Verhulst&Nijeboer 2007:48).

Kirchgässner, Feld a Savoiz (1999:92-98 In: Verhulst&Nijeboer 2007) skúmali 131 zo 137 najväčších švajčiarskych obcí s cieľom zistiť súvislosť medzi priamou demokraciou a dlhom verejných financií, pričom použili údaje z roku 1990. V obciach, v ktorých sa mohlo uskutočniť referendum o verejných výdavkoch, bol dlh verejných financií (za inak rovnakých podmienok) o 15 percent nižší, než v obciach, kde sa referendum neuskutočnilo.

Feld a Matsusaka (2003 In: Verhulst&Nijeboer 2007) skúmali vzťah medzi verejnými výdavkami a priamou demokraciou. Niektoré švajčiarske kantóny majú finančné referendum (Finanzreferendum), ktorým musia občania schváliť všetky rozhodnutia miestnej vlády o výdavkoch prevyšujúcich určitú sumu (priemer je 2,5 milióna švajčiarskych frankov). V kantónoch, ktoré majú takéto referendum, boli verejné výdavky v rokoch 1980 až 1998 v priemere o 19 percent nižšie než v tých, ktoré tento nástroj nemali.

Frey, Kucher a Stutzer (2001) skúmali, či priama demokracia ovplyvňuje „subjektívny pocit spokojnosti“ občanov. Subjektívny pocit spokojnosti možno merať priamo tak, že sa ľudí jednoducho opýtate, nakoľko sa považujú za šťastných. Frey použil rovnaký index⁴ švajčiarskych kantónov ako Benz a Stutzer a dal ho vzťahu s odpoveďami 6000 Švajčiarov na otázku: „Ako ste v súčasnosti spokojný/á so svojim životom, ako celkom?“ Frey podrobil testu početné ďalšie premenné a úroveň spokojnosti sa hodnotila na škále 1 až 10. Obyvatelia Bazileja (kantónu s najvyššou priamou demokraciou) dosiahli na stupnici spokojnosti o 12,6 percentuálnych bodov viac ako občania Ženevy (kantón najviac podobný zastupiteľskej forme demokracie). Frey skúmal aj rozdiel medzi subjektívnym pocitom spokojnosti, vychádzajúcim z toho, že politika je vo väčšom súlade so želaniami občanov (výsledok), verzus subjektívny pocit spokojnosti, ktorý vzniká z účasti na samotnom hlasovaní (proces). Urobil to tak, že zahrnul skupinu cudzincov, ktorí nemôžu hlasovať na kantonálnej úrovni, ale ktorí žnú výhody výsledkov referend. Aj nehlasujúci cudzinci boli šťastnejší v kantónoch s priamou demokraciou, ale menej ako Švajčiari, ktorí mohli hlasovať. To Freya viedlo k záveru, že účasť na hlasovaní sa podieľa na zvýšení subjektívnej spokojnosti dvoma tretinami, kým väčší súlad politiky so želaniami občanov jednou tretinou (tamtiež).

Najaktuálnejším príkladom je v súčasnosti i efektívna daňová politika Švajčiarska, za ktorú ho Európska komisia, posledných desať rokov, kritizuje a obviňuje

---

⁴ Index úrovne priamej demokracie od 1 do 6 pre 26 kantónov. Najvyššiu úroveň priamej demokracie zistili v kantóne Bazilej s indexom 5,69. Najnižšia úroveň bola v kantóne Ženeva, s indexom 1,75.

z neférovej konkurencie lákajúc prostredníctvom nízkych daní mobilné produktívne zdroje. Skutočnosť je taká, že daňová zvrchovanosť je na úrovni kantónov, kde prevláda názor, že ich daňový režim, je otázkou, ktorú nemá čo riešiť ktokoľvek iný, ako oni sami. Niektoré švajčiarske kantóny uplatňujú „štíhlu“ vládu a nízku úroveň osobného a firemného zdaňovania, kým iné sú na úrovni európskych noriem s postojom „vysoké dane a veľké míňanie“. Skutočné tajomstvo švajčiarskeho úspechu spočíva v rozsiahlej rôznorodosti, ktorá je devízou jeho politickej kultúry a demokracie. Rozdielny názor panuje v európskom spoločenstve, kde sa šíri myšlienka, že je to práve „harmonizácia“, ktorá urobí hospodársku súťaž na európskej úrovni slobodnejšou, spravodlivejšou a transparentnejšou (Curzon-Price: Zvládanie rôznorodosti: príklad Švajčiarska. [online] 6.6. 2008)⁵.

Pri „harmonizácii“ však treba dbať na to, aby jej snaha neprepadla do snahy o „rovnostársku“ ekonomiku, centrálnu riadenú (z Bruselu), ktorá nezohľadňuje regionálne rozdiely a potreby členských krajín. Vo Švajčiarsku, suverenita federálnych zložiek (kantóny a obce) chráni ich vlastné záujmy a rozhodnutia, vychádzajúce zo špecifických podmienok na ich územiach, a vytvára tak priestor pre slobodnú správu.

4.2 Demokracia, ktorá rešpektuje slobodu v kultúrno-duchovnom živote a právo na zmluvnú slobodu v hospodárskom živote

Hoci bol doteraz uvádzaný iba priestor, v ktorom sa demokracia má a môže uplatňovať, existujú určité oblasti života spoločnosti, o ktorých by nemala rozhodovať iba jednoduchá demokratická väčšina. Demokracia je predovšetkým vhodná pre rozhodovanie o právach, povinnostiach a právnych záležitostiach. Každý demokratický štát má dve oblasti spoločnosti, ktoré musia byť nezávislé od štátu.

Prvou oblasťou je kultúrny život v jeho širšom zmysle: tvorba názoru, médiá, vzdelávanie, veda, umenie a náboženstvo. V týchto oblastiach každý jednotlivec musí konať nezávisle, bez štátneho zásahu. Dôvody na to sú dvojaké. Na jednej strane dokonca ak 99% z občanov verí jednému, je základným právom vyjadriť opačnú mienku. Na druhej strane sloboda v tejto oblasti zaručuje efektívnosť a produktivitu.

---

⁵ Autorka článku je profesorkou ekonómie na Fakulte ekonomických a sociálnych vied Ženevskej univerzity, viceprezidentkou a bývalou prezidentkou Mont Pèlerin Society (2004-2006). Článok bol publikovaný v Konzervatívnych listoch 05/2008.

Jednotlivec musí mať priestor a slobodu na rozvoj a vyjadrovanie poznatkov a kreativitu. Demokracia podsekáva vlastné základy, keď určuje pravidlá na kultúrny život pomocou legislatívy, pretože napríklad, zákony vznikajú tiež po získaní nových poznatkov, diskusiách a výmene názorov, ktoré sa uskutočňujú v kultúrno-duchovnom živote (Verhulst&Nijeboer 2007:24). Inými slovami, obsahovú kvalitu kultúrneho života, by mali vytvárať tí ľudia, ktorí sú do tejto oblasti zapojení vlastnou prácou. Vezmime si príklad výchovno-vzdelávacieho objektu, budovu školy. Ak by sme aplikovali vyššie uvedenú rozpracovanú teóriu, povedali by sme, že napríklad, školské osnovy by nemali byť subjektom či už hlasovania alebo štátnej legislatívy, ale mali by ich zostaviť zainteresovaní pracovníci danej školy, učitelia. Pokiaľ by však išlo o otázku napríklad hospodárskeho spravovania školy (spôsob financovania), o tej, by v najlepšom prípade, mali rozhodnúť obyvatelia mesta, ktorí poznajú svoje možnosti a miestne pomery.

Pri tomto príklade prichádzame k otázke, ktorá v tejto práci zaznela ako jedna z kritik referenda, nekompetentnosť voličov v niektorých odborných a technických otázkach. Na základe predchádzajúcej úvahy by bola táto kritika oprávnená v tom zmysle, že pri rešpektovaní slobodnej správy v kultúrno-duchovnej oblasti spoločnosti by niektoré otázky nemali byť subjektom ľudového hlasovania. Hoci hlasovanie vyjadruje názor demokratickej väčšiny, táto nemusí správne posúdiť určitý zámer špecifickej problematiky. Ale aj k tomuto rozhodnutiu by mali slobodne dospieť ľudia, ak uznajú, že niektoré oblasti je naozaj lepšie prenechať odborníkom. Neznamená to, že by názor občianskej verejnosti nebol braný v úvahu alebo dokonca úplne vylúčený z procesu konzultácie v danej otázke. Vo Švajčiarsku je tento princíp zachovávaný v legislatívnom procese (bližšie s.30), v ktorom jednotlivé fázy zohľadňujú názor a pripomienky odborníkov a expertov konkrétnej témy, v spolupráci s názormi dotknutých občanov, na ktorých sa výsledok procesu vzťahuje. Nejde len o to, aby občania súhlasili alebo nesúhlasili s daným návrhom, ale môžu ho dokonca predložením ľudovej iniciatívy mnohokrát vecne zlepšiť.

Druhou je oblasť výroby tovarov a služieb, ktorá nie je vhodná pre demokratické rozhodovanie. Jednotlivci a skupiny by mali mať slobodu vstúpiť do nevyhnutných vzťahov vo výrobe a spotrebe. Hospodárstvo sa organizuje prirodzene v rámci základne alebo siete slobodne uzavretých dohôd a kontraktov. Demokratická legislatíva smie však uložiť obmedzenia na aktivity vyplývajúce zo zmlúv na výrobu, ktorá pôsobí negatívne na tretie strany. Napríklad je úplne logické pre legislatívu zakázať činnosti, ktoré

poškodzujú životné prostredie. Toto sa vždy týka základných podmienok pre ekonomickú činnosť: v podstate hospodárske aktivity patria do slobodnej kreativity, ale nesmú spôsobovať, aby sa obytná zóna stávala znečistenou a zamorenou, atď. (tamtiež:24).

4.3 O demokracii na záver

Vypovedalo o nej už mnoho výrokov, ale jej podstatu a význam pre ľudstvo, a zároveň historický zrod, výstižne obsiahol autor nasledujúcich slov:

„Demokracia predstavuje v celej histórii ľudstva túžbu a úsilie po ideálnej spoločnosti, v ktorej muži a ženy prevezmú vlastný osud do svojich rúk, a tiež odkazuje na historické skúsenosti, ktoré charakterizujú Západnú kultúru, počínajúc antickým Gréckom a slobodnými mestami v stredoveku, aby dospeli k americkej revolúcii v roku 1776 a revolúcii francúzskej v roku 1789.“

(Gazzaniga 1999, In: Calame P. v spol. s Freyss J. a Garandean V. 2003:56)

O neustálom vývoji demokracie a jej zdokonaľovaní na základe prežitých skúseností, svedčia aj posledné predikcie expertov. Predpokladajú postupný pokles významu zastupiteľskej demokracie, teda parlamentov, a rast priamej demokracie.

„K tomuto vývoju by mali dospieť najprv krajiny, v ktorých už zastupiteľská demokracia dlho existuje; ide o krajiny severnej Ameriky a západnej Európy. Ani v týchto krajinách neprestane fungovať parlament; naopak, ešte stále preň ostane veľa práce, mal by však prijať, že občania majú právo rozhodnúť napriek jeho vôli. Zároveň by si občania v 21. storočí mali zobrať poučenie zo Švajčiarska konca 20. storočia, a nepredkladať verejnosti na hlasovanie malichernosti. Ako každá dobrá vec, aj priama demokracia predpokladá sebadisciplínu. Povedané trochu nadnesene: v prípade, že sa priama demokracia bude uskutočňovať správne, môže zmenšiť odstup medzi ovládanými a vládncami. Vzdialenosť medzi nimi sa od nástupu demokracie výrazne zmenšila, celkom však nezmizla. Deliaci čiara je zlá pre obe strany: vládnuca menšina je v pokušení skryť časť z toho, o čom rozhoduje, a preto ju možno korumpovať. Väčšina, ktorá hlasuje raz za štyri roky vo voľbách, sa zasa akoby zbavovala zodpovednosti a stavia sa k niektorým verejným otázkam ľahostajne či dokonca cynicky. To možno aspoň čiastočne zmeniť; myšlienka, že ľudia si majú vládnuť sami, môže byť niekedy chápaná aj doslova.“

(Bútora Daniel: Referendum vo svete. Inštitút pre verejné otázky [online]).

Zoznam skratiek

UNESCO- Organizácia Spojených národov pre vedu, kultúru a vzdelávanie

UNICEF- Detský fond OSN

ILO- Medzinárodná organizácia práce

WHO- Medzinárodná zdravotnícka organizácia

GATT- Všeobecná dohoda o clách a obchode

OECD- Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

EHP- Európsky hospodársky priestor

Zoznam použitej literatúry:

- ARES, Georges (1997), „La Suisse avenir de l'Europe“, Lausanne : Gallimard
- ARDANT, Philippe – DUHAMEL, Olivier a kol. (1987), „La Suisse“, Paris : Presses universitaires de France (PuF)
- BASSAND, Michel (2004), „La métropolisation de la Suisse“, Lausanne : Presses polytechniques et universitaires romandes, (s.130-144)
- BOUQUET, Jean-Jacques (1995), „Histoire de la Suisse“, Paris: PuF
- Commission nationale suisse Justice et Paix (1997), „La Suisse, une belle constitution“, Berne : Labor et Fides
- CALAME, P. v spol. s FREYSS, J. a GARANDEAU, V. (2003), „La démocratie en miettes“, Paris : Descartes & Cie
- Comité pour une Nouvelle Histoire de la Suisse: kol. autorov (1982), „Nouvelle Histoire de la Suisse et des Suisses/I.“, Lausanne : Payot
- CROISAT, Maurice (1992), „Le fédéralisme dans les démocraties contemporaines“, Paris : Montchrestien
- DELLY a kol.: La votation en Suisse. In: ARDANT, P.- DUHAMEL, O. a kol.(1987): „La Suisse“, Paris : PuF, (s.102-105)
- DUCHASTEL, Jules a kol. (2003), „Fédéralismes et mondialisation. L'avenir de la démocratie et de la citoyenneté“, Québec : Athéna Editions
- DUNAND, Fabien (1991), „Le modèle suisse“, Paris : Payot
- ELAZAR, Daniel J. (2001), „Commonwealth: The Other Road to Democracy –The Swiss Model of Democratic Self-Government“, USA: Lexington Books
- FREY, Bruno S. - BOHNET, Iris: Referendum and direct democracy. In: Elazar, Daniel J. (2001), „Commonwealth: The Other Road to Democracy –The Swiss Model of Democratic Self-Government“, USA: Lexington Books (s. 158-160)
- GABRIEL, Jürg Martin (1983), „How Switzerland is governed“, Zürich : Sweiz Spiegel
- GAZZANIGA (1999). In: CALAME, P. v spol. s FREYSS, J. a GARANDEAU, V. (2003), „La démocratie en miettes“, Paris : Descartes & Cie, (s.56)
- GRISEL, Etienne (2004), „Initiative et référendum populaires: Traité de la démocratie semi-directe en droit suisse“, Berne : Staempfli Editions SA
- KRIESI Hans-Peter (1995), „Le système politique suisse“, Paris : Economica
- LA Baconnière (1969), „La Suisse, démocratie témoin“, Neuchâtel

LEBEAU, René (1975), "La Suisse", Paris : Masson et Cie

LEVY, Réne, „The social structure of Switzerland“, Zürich: Pro Helvetia

LEMPEN, Blaise, (1985), „Un modèle en crise. La Suisse“, Lausanne : Éditions Payot

LINDER, Wolf (1994), „Swiss Democracy: Possible solutions to conflict in multicultural societies“, New York : St Martin's Press

MERRIEN : Fédéralisme et lutte contre la pauvreté. In: DUCHASTEL, Jules a kol. (2003), „Fédéralismes et mondialisation. L'avenir de la démocratie et de la citoyenneté“, Québec : Athéna Editions, (s.264-265)

PAPADOPOULOS, Yannis v spol. s KOBİ, Silvia a MORONI, Isabelle (1997), „Les processus de décision fédéraux en Suisse“, Paris : L'Harmattan

PAPADOPOULOS, Yannis a kol. (1994), „Elites politiques et peuple en Suisse, Analyse des votations fédérales: 1970-1987“, Lausanne : Editions Réalités sociales

RACINE, Jean-Bernard – RAFFESTIN, Claude (1990), "Nouvelle géographie de la Suisse et des Suisses", Lausanne : Payot

REBEAUD, Laurent (1978), „La Suisse, une démocratie en panne“, Lausanne : L'Age d'Homme

RIST, Michael (2000), „Trojčlennost a svoboda člověka“, Fabula

SIGG, Oswald (1991), „Switzerland's political institutions“, Zürich : Pro Helvetia

VERHULST, Jos – NIJEBOER, Arjen (2007), „Priama demokracia, fakty a argumenty k zavedeniu občianskej iniciatívy a referenda“, Brusel: Democracy international

Články:

BYSTRICKÝ, Jiří: Rizika postdemokracie. In: *Medzinárodní politika*, roč.XXIX, jún 2005, s. 30-31

HLOUŠEK, Vít: Stále ve znamení kontinuity? Švýcarský stranický systém a jeho vývoj. In: *Politologická revue* 2, február 2005, s. 56-73

Online referencie a elektornické dokumenty:

MARKUS, Jud: Le système politique de la Suisse. [online] 22.11.2003 [citované január 2008] Dostupné z <<http://democratie-directe.geschichte-schweiz.ch/>>

SLATER, Julia: Confoederatio Helvetica. [online] jún 2003 [citované február 2008] Dostupné z <<http://www.swissworld.org/fr/politique>>

Švajčiarsky verejný komunikačný servis, rozhlasové a televízne vysielanie (SRG SSR Schweizerischen Radio- und Fernsehgesellschaft). [online databáza] december 2007 [citované február 2008]

Dostupné z <http://www.swissinfo.ch/eng/news/social_affairs/>

Office fédéral de la communication (OFCOM) : Rapport de projet: „Formation de la volonté politique dans la société médiatique suisse“, Décembre 2006, Direction de projet: Prof. Dr Werner Wirth, Christian Schemer, Jorg Matthes [online] 21.6.2007 [citované február 2008]

Dostupné z <http://www.bakom.admin.ch/themen/radio_tv/01153/01156/01163/index.html?download=M3wBPgDB/8ull6Du36WenojQ1NTTjaXZnqWfVp7Yhmfhnapmmc7Zi6rZnqCkklN2fnyCbKbXrZ6lhuDZz8mMps2gpKfo.pdf&lang=fr>

LCP_Histoire_Documents_La Suisse à l'époque de la Révolution française (1789-1815)] [online].BIEDERMANN, Jean: Chartes, pactes et traités de la Suisse, Lausanne, 1915, pp. 87-101 [online] január 2005 [citované február 2008] Dostupné z <<http://swe.jura.ch/lcp/cours/nb/textes/03chrf/docs.html>>

Alliances et Pactes suisses- Histoire Suisse- Resumes et analyses de textes. [online databáza] 11.5. 2006 [citované február 2008]

Dostupné z

<<http://www.format-prod.com/droit-etudiants/alliances-pactes-suissees.html>>

Affaires de Suisse. In: Revue des deux mondes [online] 25.7. 2007 [citované júl 2008]

Dostupné z <http://fr.wikisource.org/wiki/Affaires_de_la_Suisse>

Action pour une Suisse indépendante et neutre. [online publikácia] 10.01.2008 [citované marec 2008]

Dostupné z <<http://www.auns.ch/fr/download/071112schwarzbuch.pdf>>

Werner T. Huber, Dr. theol.: Wer ist bruder Klaus? (Kurzbiografie) Bruder Klaus · Niklaus von Flüe · Flüeli-Ranft · Schweiz (1998–2008) nvf.ch, brunnenvision.ch und bruderklaus.eu (vormals: bruderklaus.ch) [online] 13.07.2006 [citované marec 2008]

Dostupné z <<http://www.nvf.ch/biogr.asp>>

Kantón Glarus [online stránka] máj 2008 [citované máj 2008]

Dostupné z <<http://www.landsgemeinde.gl.ch/english.cfm>>

Les autorités fédérales de la Confédération suisse: Organisation politique de la Suisse [online] marec 2003 [citované jún 2008]

Dostupné z <<http://www.admin.ch/org/polit/00054/index.html?lang=fr>>

BÚTORA, Daniel: Referendum vo svete. Inštitút pre verejné otázky [online] [citované júl 2008] Dostupné z <<http://www.sietovka.sk/ivo/butora.html>>

CURZON-PRICE, Victoria: Zvládanie rôznorodosti: príklad Švajčiarska. článok preložil Ľuboš Mikuška [online] 6.6. 2008 [citované júl 2008]

Dostupné z <<http://www.petergonda.sk/article.php?272>>

[Pacte fédéral du 1er août 1291](#). In: Quellenwerk zur Entstehung der Schweizerischen Eidgenossenschaft Abt. 1, Urkunden Bd., 1 Aarau 1933. Les autorités fédérales de la Confédération suisse: Organisation politique de la Suisse [online] marec 2003 [citované jún 2008] Dostupné z

<<http://www.admin.ch/org/polit/00056/index.html?lang=fr>>

Swiss genealogy on the Internet. [online stránka] pripravovaná Klausom Augustiny.

17.09. 2004 Dostupné z <<http://www.genealogienetz.de/reg/CH/history.html> >

Horizons et débats. Journal favorisant la pensée indépendante, l'éthique et la responsabilité [online] 8.2.2004

Dostupné z <http://www.horizons-et-debats.ch/24/24_23.htm>

ECKERT, Elisabeth: Les Suisses ont plus de fortune que de dettes. In: Tribune de Geneve [online] 21.11.2007 Dostupné z

<[http://www.tdg.ch/pages/home/tribune_de_geneve/l_actu/economie/detail_economie/\(contenu\)/161727](http://www.tdg.ch/pages/home/tribune_de_geneve/l_actu/economie/detail_economie/(contenu)/161727)>

Trilingual newsletter of the/ bulletin trilingue du/ boletin trilingüe del International PEN Women Writers Committee (IPWWC) vol.13 [online] 24.10.2004

Dostupné z <<http://www.ipwwc.org/images/2005%20LE%20R%C9SEAU%20Fr.pdf>>

Federal Department of Foreign Affairs: Publications on Swiss foreign policy.

13.06.2008. -Swiss neutrality- 4th revised edition (brochure published by the Federal Department of Defense, Civil Protection and Sports (DDPS) in conjunction with the Federal Department of Foreign Affairs (DFA)

Dostupné z

<<http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi.Par.0016.File.tmp/Swiss%20neutrality.pdf>>

Federal Department of Foreign Affairs: Foreign Policy Report 2007. Dostupné z

<http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/doc/publi.Par.0203.File.tmp/neutralitaet_fr.pdf>

Zoznam príloh:

Príloha č. 1: La carte des cantons suisses (mapa švajčiarskych kantónov)

Príloha č. 2: Tabuľka 1. Deľba moci vo Švajčiarsku

Príloha č. 3: Tabuľka 2. Hlavné právomoci federácie, kantónov a komún

Príloha č. 4: Tabuľka 3. Typy referenda a ľudovej iniciatívy (federálna úroveň)

Príloha č. 5: Graf 1. Účasť na hlasovaní (referendum a ľudová iniciatíva) a voľbách od roku 1919-2007

Príloha č. 2: Tabuľka 1. Del'ba moci vo Švajčiarsku

SÉPARATION DES POUVOIRS				
	exécutif	législatif		judiciaire
Confédération	Conseil fédéral Sept conseillers fédéraux élus par l'Assemblée fédérale (Conseil national et Conseil des Etats réunis)	L'Assemblée fédérale - Le Parlement suisse		Tribunal fédéral 41 juges permanents et 41 juges suppléants élus par l'Assemblée fédérale
		Conseil national 200 conseillers nationaux élus par le peuple. Chaque canton a un nombre de conseillers proportionnel à sa population	Conseil des Etats 46 conseillers aux Etats élus par le peuple. Chaque canton dispose de deux représentants.	
Cantons	Conseil d'Etat 5 à 7 conseillers d'Etat élus par le peuple	Grand Conseil entre 46 et 200 députés élus par le peuple		Tribunal cantonal Juges élus par le Conseil d'Etat ou par le Grand Conseil
Communes	Conseil communal élus par le peuple	Conseil général (seulement dans les grandes communes et les villes) ou Assemblée communale (dans les petites communes) Les conseillers généraux sont élus par le peuple, mais tout citoyen peut participer à l'Assemblée communale		Tribunal de district Juges élus par les autorités cantonales ou par le peuple

Zdroj: Séparation des pouvoirs. Le fédéralisme, une véritable vache sacrée [online] 11.05.2007 [použité júl 2008] Dostupné z

<http://www.swissinfo.org/xobix_media/images/sri/2007/sriimg20070526_7862662_0.gif>

Rozdelenie moci: (preklad *tab.1* uvedenej vyššie)

	exekutívna	legislatívna	súdna
		Federálne zhromaždenie-švajčiarsky parlament	
Konfederácia	Spolková rada 7 federálnych ministrov volených (obomi komorami parlamentu)	Národná rada Rada štátov 200 národných poslancov volených priamo občanmi Každý kantón má počet poslancov proporčne jeho populácii 46 poslancov Každý kantón disponuje 2 zástupcami	Federálny súd 41 stálych a 41 zastupujúcich sudcov volených Federálnym zhromaždením
Kantóny	Štátna rada 5 až 7 štátnych ministrov volených priamo občanmi	Veľký snem 46 až 200 poslancov volených občanmi	Kantonálny súd sudcovia volení Štátnou radou alebo Veľkým snemom (okrem kantónov, kde sú volení priamo občanmi)
Komúny (obce)	Komunálna rada volená občanmi	Generálna rada (len vo veľkých komúnach a mestách) alebo Komunálne zhromaždenie (v malých komúnach) poslanci sú volení občanmi, ale každý občan môže participovať v sneme	Komunálny súd sudcovia volení kantonálnymi autoritami alebo občanmi

Príloha č.3: Tabuľka 2. Hlavné právomoci federácie, kantónov a komún

A. Rozdelenie kompetencií medzi federáciu a kantóny

<i>Oblasť</i>	<i>Výlučne federálna legislatívna právomoc</i>	<i>Federálna legislatíva/ kantónálna implementácia</i>	<i>Deľba legislatívnej právomoci medzi federáciu a kantóny</i>	<i>Výlučne kantónálna legislatívna právomoc</i>
Medzinárodné vzťahy	■			
Národná obrana	■			
Colný zákon, mena a monetárny systém	■			
Poštové služby, telekomunikácie, masmédiá	■			
Železnice, letectvo, jadrová energia	■			
Využívanie vodnej energie			■	
Cesty			■	
Obchod, priemysel, pracovná legislatíva			■	
Poľnohospodárstvo		■		
Občianske a trestné právo	■	■		
Polícia				■
Kostoly				■
Verejné školy, vzdelávanie			■	
Dane			■	
Sociálna starostlivosť, poistenie	■	■		
Ochrana životného prostredia		■		

B. Komunálne kompetencie

Stavba a dozor miestnych ciest
V urbanizovaných komunitách: miestny verejný dopravný systém
Plyn, elektrina a zásoba vody, údržba
Plánovací výbor
Voľba učiteľov/ výstavba škôl
Rozpočet, dane
Sociálna starostlivosť a verejné blaho

Zdroj: Box 2.1 The main powers of the federation, the cantons and the communes. In: LINDER, Wolf (1994), „Swiss Democracy: Possible solutions to conflict in multicultural societies“, New York : St Martin’s Press, (s.41)

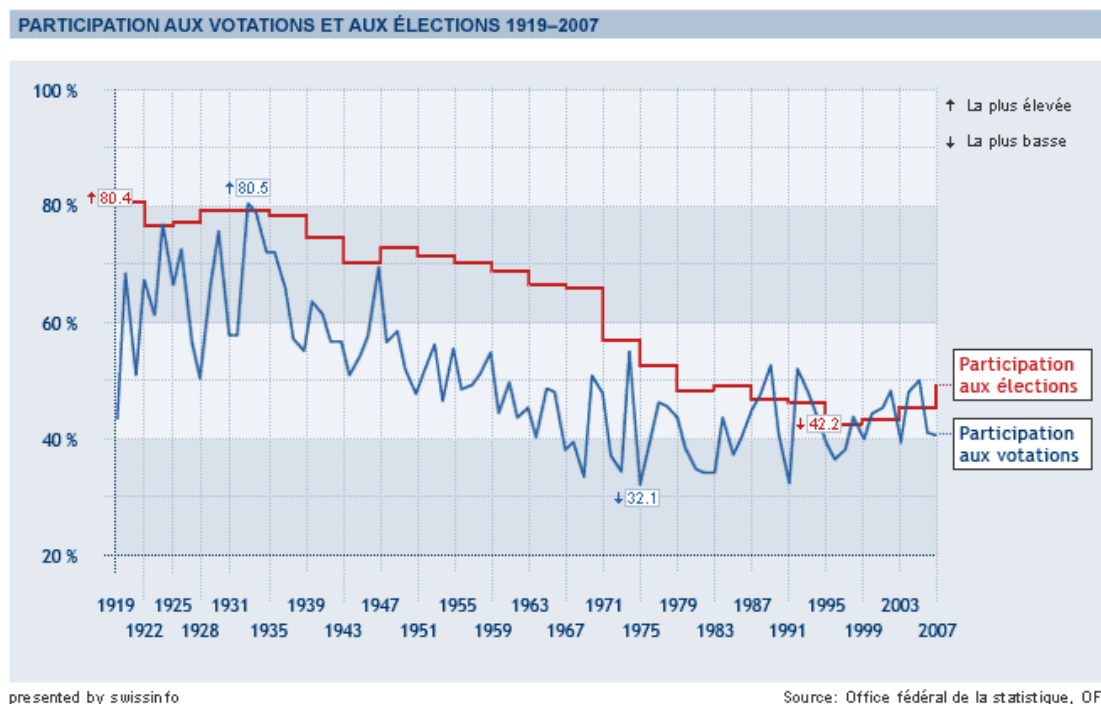
Príloha č.4: Tabuľka 3. Typy referenda a ľudovej iniciatívy (federálna úroveň)

<i>Typ</i>	<i>Kategória</i>	<i>Požadovaný počet podpisov</i>	<i>Popis</i>
Ústavné referendum (povinné)	ústavné zmeny a návrhy/ členstvo v nadnárodných organizáciách	žiaden	Ustanovené v roku 1848. V prípadoch: úplnej revízie ústavy, jej úprav, a od roku 1977, rozhodnutiach o členstve v nadnárodných organizáciách, zmena musí prejsť referendum, aby nadobudla účinok. Všetky ústavné referendá musia byť odsúhlasené dvojitou väčšinou: viac ako 50% národných hlasov a väčšina voličov vo väčšine kantónov.
Legislatívne referendum (fakultatívne)		50 000 (alebo 8 kantónov)	Ustanovené v roku 1874. Akýkoľvek zákon alebo dekrét Federálneho zhromaždenia môže byť predložený v referende. Ak ľudová väčšina hlasuje proti, zákon je zrušený. V prípadoch označených za „nevyhnutné“, zákon dočasne nadobúda platnosť, ale ruší sa po roku, ak nie je prijatý v dodatočnom referende.
Zmluvné referendum (nepovinné)	medzinárodné zmluvy	50 000	Ustanovené v roku 1921 a upravené v roku 1977. Dohoda musí podstúpiť referendum, ak je požadované petíciou s požadovaným počtom podpisov. Na jej prijatie je potrebná jednoduchá ľudová väčšina.

Ústavná ľudová iniciatíva (ľudová iniciatíva)	pre čiastočnú zmenu (doplnok) ústavy	100 000	Ustanovená v roku 1891. Špecificky formulované zmeny a doplnky k ústave sú predložené vláde a neskôr federálnemu zhromaždeniu, ktoré ich schváli alebo odmietne alebo využije možnosť predložiť alternatívny návrh. Iniciatíva (a alternatívny návrh, ak bol predložený) sú podané v ľudovom hlasovaní. Dvojitá väčšina je potrebná na jej prijatie.
Ústavná ľudová iniciatíva	pre úplnú zmenu ústavy	100 000	Ustanovená v roku 1848. Návrh je najprv predložený občanom. Ak ľudová väčšina súhlasí, parlament je rozpustený. Zvolený je nový parlament, ktorý pripraví návrh novej ústavy. Tento návrh je podaný v referende, v ktorom musí získať dvojitú väčšinu hlasov. Táto forma iniciatívy bola použitá iba raz, v roku 1935, tzv. « Frontist Movement ».

Zdroj : tab. prekreslená z KOBACH, Kris W., Direct Democracy in Switzerland, The Impact of the Referendum upon Political Institutions and Behaviour (D.Phil. dissertation, Oxford, 1992). In: LINDER, Wolf (1994), „Swiss Democracy: Possible solutions to conflict in multicultural societies“, New York : St Martin’s Press, (s. 86-87)

Príloha č.5: Graf 1. Účasť na hlasovaní (referendum a ľudová iniciatíva) a voľbách od roku 1919-2007.

Zdroj: Federálny štatistický úrad (Office fédéral de la statistique, OFS), 2007. Démocratie directe: le choix du peuple [online] 5.6.2007 [použité júl 2008] Dostupné z <http://www.swissinfo.org/xobix_media/images/sri/2007/sriimg20071107_8395879_1.gif>

Participation aux élections- účasť na voľbách

Participation aux votations- účasť na hlasovaní

↑ La plus élevée- najvyššia

↓ La plus basse- najnižšia